

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRECİNDE
AZERBAJCAN YÜKSEKÖĞRETİM
KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM
UYGULAMALARI

VEFA USTAOĞLU

EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ, PLANLAMASI VE EKONOMİSİ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EYLÜL 2022

EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ, PLANLAMASI VE
EKONOMİSİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

COVID-19 PANDEMİSİ SÜRESCİNDE AZERBAYCAN
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM
UYGULAMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vefa USTAOĞLU

Danışman:

Dr. Öğrt. Üyesi Türkan AKSU

Antalya, 2022

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakalardan gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitű tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

..... / ..... / .....

Vefa Ustaoglu

İmzası

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Vefa USTAOĞLU'nun bu çalışması ..... tarihinde jürimiz tarafından **Eğitim Bilimleri** Ana Bilim Dalı **Eğitim Yönetimi Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi** (Tezli Yüksek Lisans Programında **Yüksek Lisans Tezi**) olarak **oy birliği/oy çokluğu** ile kabul edilmiştir. (Uyarı: bu form hazırlanırken program ve derece için ilgili olan yazılmalı diğerleri silinmelidir)

İmza

Başkan: (Unvan) Adı Soyadı
(Çalıştığı Kurum, Fakülte, Bölüm) .....

Üye: (Unvan) Adı Soyadı
(Çalıştığı Kurum, Fakülte, Bölüm) .....

Üye (Danışman): (Unvan) Adı Soyadı
(Çalıştığı Kurum, Fakülte, Bölüm) .....

**YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİ AZERBAYCAN
YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMASI**

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarihli ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Güçlü

ŞEKERCİOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışma; Covid-19 Pandemi dönemi Azerbaycan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulamasının durumunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Covid-19 salgınıyla birlikte ani bir şekilde uzaktan eğitime geçiş dünya gündeminde en önemli konulardan biri olmuştur. Bu çalışma, Covid-19 Pandemi sürecinde Azerbaycan uzaktan eğitim sisteminin durumunu bizzat, öğrenciler ve öğretim üyelerinin gözünden tespit edilmesini sağlaması, diğer taraftan kendisinden sonra yapılacak akademik çalışmalarda yararlanılan bir kaynak olması istenmiştir. Bu bağlamda “Covid-19 Pandemi Dönemi Azerbaycan Yükseköğretim Kurumlarında Uzaktan Eğitim Uygulaması” konusu, alan yazıda da oldukça önem sağlayacaktır.

İlk önce bu araştırmada akademik çalışmalarımın bir başlangıcı ve ilerleyen yıllarımda bana büyük getirileri olacağına inandığım, bilgisiyle, önerileriyle, tecrübesiyle bana destek olan ve beni değerlendiren tez danışmanım Doç.Dr. Türkan AKSU hocama sonsuz teşekkür ederim.

Yine yüksek lisans eğitimim boyunca zengin bilgilerinden, tecrübelerinden yararlandığım beni her konuda cesaretlendiren ve benim yetişmemde büyük emekleri olan Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bakünün merkez ilçelerinde yükseköğretim kurumlarında görev yapmakta olan ve bu tezin hazırlanmasında bana destek olan öğretim elemanlarına ve eğitim alan sevgili öğrencilerime de çok teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde beni hem maddi hem de manevi olarak destekleyen, her daim benim arkamda duran canım aileme ablam Halide MAMMADOVAYA, annem Ganire İBRAHİMOVAYA, yeğenim Selcan Mammadli ve her türlü sıkıntılı zamanlarımda yanımda olan sabır ve sevgi gösteren beni anlayışla karşılayan değerli evlatlarım Tuğrul ve Ayline sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Vefa USTAOĞLU

Antalya, Eylül 2022

ÖZET

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİ AZERBAJYCAN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMASI

Bu çalışma; Covid-19 Pandemi dönemi Azerbaycan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulamasının durumunu belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın çalışma gurubunu 2021-2022 öğretim döneminde Azerbaycan'da uzaktan eğitim sistemi içerisinde yer almış yükseköğretim kurumları öğrenci ve öğretim üyeleri oluşturmuştur. Araştırmaya 18 öğrenci ve 5 öğretim üyesinden oluşan toplam 23 kişi katılım sağlamıştır. Araştırmanın deseni bütüncül çoklu durum çalışmasıdır. Veriler araştırmacı tarafından görüşme tekniğine uygun hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme formuyla toplanmıştır. Anket formunda öğrenciler için 5 ve öğretim üyeleri için 5 soru bulunmaktadır. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmış katılımcıların kendilerine sorulmuş olan sorulara verdikleri yanıtlar kodlanmış ve temalar çıkarılmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, uzaktan eğitimin ilk başladığı dönemde üniversitelerin bu sürece tam hazırlıklı olmadıkları, öğretim üyelerinin hızlı bir biçimde sistem hakkında gerekli eğitim ve değişime ayak uydurmaya çalıştıkları, öğrencilerin, öğretim üyelerinin sunduğu dijital platformlardan, internet ve kütüphanelerden yararlandıkları, sistemin ağ yapısı olarak çok yeterli olmadığı görülmüştür. Sürecin devamında yapıcı düzenlemeler gerçekleştirildiğinde uzaktan eğitimin yalnızca zamandan tasarruf sağladığı ancak yüz yüze eğitimin daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler; Azerbaycan Eğitim, Uzaktan eğitim, Yüksek Öğretim

ABSTRACT

DISTANCE EDUCATION APPLICATION IN AZERBAIJAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS DURING THE COVID-19 PANDEMIC PERIOD

This study was carried out to determine the status of distance education in Azerbaijan higher education institutions during the Covid-19 Pandemic period.

The study group consisted of students and faculty members who took part in the distance education system in Azerbaijan in the 2021-2022 academic year. A total of 23 people, consisting of 18 students and 5 faculty members, participated in the research. The research was designed as a holistic multiple case study. As a data collection tool, a semi-structured interview form was used prepared by the researcher in accordance with the interview technique. There are 5 questions for students and 5 for faculty members in the questionnaire. Content analysis was used for the data analysis and the answers for the questions were coded and themes were extracted.

The findings of the study revealed that, when distance education first started, universities were not fully prepared for this process, faculty members tried to keep up quickly with the necessary education and the change about the system, students benefited from digital platforms provided by faculty members, internet and libraries, the network structure of the system was insufficient. When constructive arrangements are made in the continuation of the process, it has been concluded that distance education only saves time, but face-to-face education is more effective.

Keywords; Azerbaijan Education, Distance education, Higher Education

İÇİNDEKİLER TABLOSU

DOĞRULUK BEYANI.....	iii
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
1. GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	2
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
Tanımlar.....	4
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Covid-19 Pandemisinin Eğitime Etkisi.....	6
2.2. Pandemi Sürecinde Ülkelerin Uzaktan Eğitime Geçiş Uygulamaları.....	9
2.3. Uzaktan Eğitim Kavramı.....	13
2.3.1. Uzaktan Eğitimin Gelişim Süreci.....	14
2.4. Azerbaycan Eğitim Sistemi.....	15
2.4.1. Azerbaycan’da Eğitimin Aşamaları.....	16
2.4.1.1. Okul Öncesi Eğitim.....	17
2.4.1.2. Anaokulları ve Kreşler.....	18
2.4.1.3. Azerbaycan’da Genel Orta Eğitim.....	18
2.4.1.4. Azerbaycan’da İlkokul Eğitimi.....	19
2.4.1.5. Azerbaycan’da Ortaokul Eğitimi.....	19
2.4.1.6. Azerbaycan’da Lise Eğitimi.....	20
2.4.1.7. Azerbaycan’da Yüksek Öğretim Eğitimi.....	20
2.5. Uzaktan Eğitimin Özellikleri.....	21
2.6. Uzaktan Eğitimin Önemi.....	23
2.7. Uzaktan Eğitimin Yararları ve Sınırlılıkları.....	24
2.8. Uzaktan Eğitim Yönetimi.....	25
2.9. Konu Üzerine Yapılan Yurt İçi ve Yurt Dışı Çalışmalar.....	28
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	31
3.1. Araştırmanın Deseni.....	31
3.2. Çalışma Grubu.....	31
3.3. Veri Toplama Aracı.....	32
3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	33

4. BULGULAR VE YORUM	36
4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	36
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	38
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	40
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular	42
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	46
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular	48
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	51
5.1. Sonuç	51
5.2. Tartışma	52
5.3. Öneriler	54
KAYNAKÇA	55
EKLER	64
BİLDİRİM	72
ÖZGEÇMİŞ	73
İNTİHAL RAPORU	74

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Covid-19'un neden olduğu okul kapanmalarının 11 Mayıs 2020 tarihli küresel yansımaları (UNESCO, 2020c).....	9
Şekil 2.3. Uzaktan eğitim adına gereken görevler (Williams, 2003)	26

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Azerbaycan Okul Öncesi Eğitim Kurumları İstatistikleri	18
Tablo 2.2. Azerbaycan Genel Orta Eğitim İstatistikleri	18
Tablo 3.1. Katılımcılara ait bilgiler	32
Tablo 4.1. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitim-öğretimin verimli şekilde sürdürülmesi konusunda yükseköğretim kurumlarının neleri hayata geçirdiğine ilişkin öğrenci görüşleri.....	36
Tablo 4.2. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitim-öğretimin verimli şekilde sürdürülmesi konusunda yükseköğretim kurumlarının neleri hayata geçirdiğine ilişkin öğretim elemanları görüşleri.....	37
Tablo 4.3. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin yürütülmesine ilişkin öğrenci görüşleri	38
Tablo 4.4. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin yürütülmesine ilişkin öğretim üyeleri görüşleri.....	40
Tablo 4.5. Covid-19 Pandemi sürecinde ödevler ve sınavların nasıl olduğuna yönelik öğrenci görüşleri	40
Tablo 4.6. Covid-19 Pandemi sürecinde ödevler ve sınavların nasıl olduğuna yönelik öğretim üyesi görüşleri.....	42
Tablo 4.7. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitim karşılaştırılmasına yönelik öğrenci görüşleri.....	42
Tablo 4.8. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitim karşılaştırılmasına yönelik öğretim üyesi görüşleri	44
Tablo 4.9. Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimle ilgili yaşananlara ilişkin öğrenci görüşleri.....	46
Tablo 4.10. Covid-19 Pandemi sürecinde öğretim üyelerinin uzaktan eğitim uygulamalarına hazırlık düzeyine ilişkin görüşleri	49

KISALTMALAR LİSTESİ

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

ITC: Intructional Technology Council- Öğretim Teknolojisi Kurulu

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences – IBM®

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Küreselleşmeyle beraber dünyada ülkeler arasında artan iş birliği ve geçişlilik hem olumlu hem olumsuz sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu olumsuzlukların en belirgin örneklerinden biri ise, bütün dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgını olmuştur. Çin'in Wuhan kentinde daha önce görülmemiş bir hastalık tespit edilmiş ve durum ilk olarak 31 Aralık 2019'da Çin'deki Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ofisine bildirilmiştir. Hastalık dünya üzerinde hızla yayılmış, sonradan pandemi olarak tanımlanmak üzere, 2020'nin başlarında DSÖ tarafından uluslararası halk sağlığı acil durumu ilan edilmiştir (WHO, 2020). Hastalık yüzünden ilk ölümler Çin ve sonrasında Filipinler'de görülmüştür (Secon, Woodward & Mosher, 2020).

Covid-19 salgınıyla birlikte ani bir şekilde uzaktan eğitime geçiş dünya gündeminde en önemli konulardan biri olmuştur. Covid-19 Salgını hızla tüm dünyada yayılarak artan vakalar ve ölümlere yol açmış, Çin'in ardından salgın Avrupa ve Amerika'ya yayılmıştır. Dünya üzerinde geniş çapta ülkelere yayılan salgın birçok alanda oldukça kötü sonuçlar doğururken, eğitim alanında da etkili olmuştur. Salgın ortaya çıktığı ülkelerde tüm kademelerde okulların kapatılmasına yol açmıştır. Türkiye'de 11 Mart 2020'de ilk vakanın duyurulmasının ardından, 14 Mart 2020 tarihinden itibaren, üniversiteler ve Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı tüm okullarda yüz yüze eğitime ara verilmiştir (https://tr.wikial.top/wiki/COVID-19_pandemic_in_Azerbaijan).

Azerbaycan'da ölümle sonuçlanan ilk koronavirüs vakasının 28 Şubat 2020 tarihinde gerçekleştiği duyurulmuştur. Ülke genelindeki tüm eğitim kurumlarındaki faaliyetler 3–9 Mart tarihleri arasında askıya alınmış ve 31 Mart'ta ülke çapında karantina ilan edilerek eğitime uzaktan devam edilme kararı alınmıştır.

İnsan yaratılışı itibari ile devamlı bir gelişim içerisinde. Kişilerde meydana gelen değişim sağlıktan, ekonomiye, teknolojiden eğitime kadar birçok alanda kendini göstermektedir. Bilhassa teknolojide meydana gelen değişim ve gelişimler eğitim üzerinde doğrudan bir etki yaratmaktadır. Yaşanan bu gelişmelerle doğru orantılı olarak uzaktan eğitim

kavramı doğmuş ve bu gelişim ile paralel şekilde gün be gün daha yaygın bir hale gelmiştir. Dünya genelinde salgının eğitim boyutuna bakıldığında, Covid-19 sebebiyle eğitime ara verilen ülkelerde, kurumların değişik uygulamalara gittiği, öğrenciler, öğretmenler ve veliler için imkânları dâhilinde çeşitli kaynaklar sundukları görülmektedir.

Uzaktan eğitim; “sınıf ortamında eğitim faaliyetlerinin yürütülmesinin mümkün olmadığı durumlarda, öğreten ve öğrenenin iletişimini sağlamak için çeşitli araçlarla desteklenen ve belli bir merkezden koordinasyonu sağlanan eğitim yöntemidir” (Odabaş, 2003). Buradan yola çıkarak, uzaktan eğitim öğrenci ve öğretmene eğitime eşzamanlı ya da farklı zaman ve mekanlarda katılma fırsatı tanır.

Bu çalışma, Covid-19 Pandemi sürecinde Azerbaycan uzaktan eğitim sisteminin durumunu bizzat, öğrenciler ve öğretim üyelerinin gözünden tespit edilmesini sağlaması, diğer taraftan kendisinden sonra yapılacak akademik çalışmalarda yararlanılan bir kaynak olması istenmiştir. Çalışma genel hatları itibariyle altı ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde çalışmanın ana sorunsalının yani probleminin, amacının ve öneminin ortaya konulduğu giriş bölümü yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde çalışmanın kavramsal çerçevesinin çizildiği genel bilgiler bölümü yer almaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın tipi zamanı veri toplama teknikleri ve analiz metotlarının yer aldığı gereç yöntem bölümü yer alacaktır. Çalışmanın dördüncü bölümünde uygulama verilerinin analizlerinin yapıldığı bulgular bölümü, çalışmanın beşinci bölümünde elde edilen bulguların daha öncesinde yapılmış olan çalışmaların bulguları ile tartışmasının yapıldığı tartışma bölümü yer alacak devamında ise çalışmanın altıncı ve son bölümü olan sonuç ve öneriler yer alacaktır.

1.1 Problem Durumu

Uzaktan eğitim uygulamaları dünya genelinde ilkokuldan başlayarak eğitimin tüm kademelerinde kullanılmaktadır (İşman, 2008). Geleneksel yüz yüze eğitimle kıyaslandığında bazı üstün yönleri olması, uzaktan eğitimin artan bir kabul görmesinin nedenlerinden biridir (Natriello, 2005). Bu avantajlardan en önemliler arasında, bireylerin okula ulaşım gibi konularda zaman kazanmaları yanı sıra, mekan ve zaman açısından esneklik sağlayarak maliyeti düşürmesi sayılabilir (Baturay, 2010; Bawaneh, 2021; Kaya, 2002). Çevrimiçi eğitimin avantajlı ve esnek olmasının öğrencilerde öğrenmeyi ve memnuniyetini arttırdığı bulgulanmıştır (Mark, Sibley ve Arbaugh, 2005).

Çok yakın gelecekte uzaktan eğitimin geleneksel yüz yüze eğitime tercih edileceği ve yaygın olarak kullanılacağı öngörülmektedir (Gökmen, Duman ve Horzum, 2016). Bunda, teknolojik alandaki gelişmeler ve yeni nesillerin öğrenme ortamı olarak okullar yerine alternatif eğitim ortamlarını tercih etmeleri etkili olacağı düşünülürken, uzaktan eğitim alanında yapılan çalışmaların öneminin de artacağı ileri sürülmektedir (Natriello, 2005). Nitekim, 2020 yılında başlayıp devam süreçte dünyanın karşı karşıya kaldığı küresel salgın eğitim kurumlarını da belli uygulamalara itmesiyle beraber eksiklikler ortaya çıkmaya başlamıştır. Azerbaycan yükseköğretim kurumları Covid-19 pandemisi süresince eğitimin uzaktan olacak şekilde yürütülmesi konusunda belli uygulamalar gerçekleştirmiştir. Bu süreçte uzaktan eğitimle gerçekleşmesi gereken dersler için gerek dersi yürüten akademisyenlerin gerekse öğrencilerin ne düzeyde hazırlıklı oldukları ve yükseköğretim kurumlarının bu uygulamaları ne düzeyde planlayıp hayata geçirdikleri ilerideki zamanlarda yaşanacaklara yol göstermesi bakımından çalışılması gereken bir durumdur.

Yıldırım ve arkadaşlarının (2014) ifade ettiği gibi, tüm koşullar sağlandığında bile uzaktan eğitim ortamındaki öğrenenin bu ortama yönelik tutum ve yaklaşımının başarısını da etkileyeceği gerçeğinden hareketle bu çalışmada, uzaktan eğitim uygulamalarına dahil olan öğrenciler ve öğretim üyelerinin uzaktan eğitimle ilgili deneyimleri araştırılmıştır. Uzaktan eğitimin gelecek yıllarda daha etkili bir biçimde kullanılmasını sağlayabilmek için hem öğrenen hem öğretmenlerin bu eğitime yönelik görüş ve deneyimlerinin belirlenmesi önemlidir.

1.2 Araştırmanın Amacı ve Alt Problemler

Bu araştırmanın genel amacı Covid-19 Pandemi dönemi Azerbaycan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulamasının durumunu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaca ulaşmak üzere aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitim-öğretimin verimli şekilde sürdürülmesi konusunda yükseköğretim kurumları neleri hayata geçirdi?
2. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı dersler ne şekilde yürütülmüştür?
3. Covid-19 Pandemi sürecinde ödevlendirmeler ve sınavların yürütülmesi nasıl sağlanmıştır?
4. Uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim karşılaştırıldığında nasıl değerlendirilebilir?
5. Covid-19 Pandemi sürecinde öğrenciler aldıkları uzaktan eğitimle ilgili neler yaşadılar?

6. Covid-19 Pandemi sürecinde öğretim elemanları uzaktan eğitim vermeye ne düzeyde hazırlar?

1.3 Araştırmanın Önemi

İlgili alanyazın incelendiğinde uzaktan eğitim konusunda birçok çalışmayla karşılaşmakla beraber, Azerbaycan özelinde çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Azerbaycan'da çok sayıdaki yükseköğretim kurumu ve öğrenci dikkate alındığında literatürde yer alan bu boşluğun doldurulması açısından bu çalışma önem taşımaktadır. Bu anlamda, Azerbaycan'da uzaktan eğitimle farklı alanlarda ders alan öğrencilerin ve bu öğrencilere ders veren akademisyenlerin görüş ve deneyimlerinin belirlenmesi daha önce araştırılmamış bir konu olduğu için bu çalışma önem kazanmıştır. Bu çalışma ile, salgın aşamasında uzaktan eğitimin hem eğitim alan hem de eğitim veren kişilerin görüşleri dahilinde ne kadar verimli olduğu ve sistemin sağlıklı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı araştırılmış ve önemli tespitler öğrenciler ve akademisyenler tarafından ortaya konmuştur. Bu çalışma sayesinde, salgın sebebiyle acil ve zorunlu bir şekilde geçilen uzaktan eğitim süreci, detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Uzaktan eğitimle yürütülen derslerin niteliğinin arttırılabilmesi için öğrencilerin ve akademisyenlerin görüş ve tutumları doğrultusunda çalışmada sunulan önerilerle, bu süreçte öğrenim gören öğrencilerin verimsiz eğitim almalarının önüne geçilmesi, sistemin eksikliklerinin tamamlanıp daha iyi hale getirilmesi amaçlanmıştır ve bu anlamda çalışma önem kazanmıştır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2020- 2022 yılları arasında Azerbaycan Cumhuriyetinin Bakü şehrinde yer alan üniversitelerde yapılacak görüşme kayıtlarıyla sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

COVID 19 Pandemisi: 17 Kasım 2019 tarihinde Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Vuhan'da ortaya çıkan virüs salgınıdır

Eğitim Yönetimi: Bir eğitim kurumuna ilişkin bütün işlerin denetimi ve yürütülmesi
Lisansüstü eğitim: belirli bir alanda uzmanlaşmaya dönük olarak verilen eğitimidir.

Eğitim Yöneticisi: Bir eğitim kurum ya da düzeninin yönetim ve denetiminden sorumlu olan, rektör, dekan, milli eğitim müdürü, bakanlık denetmeni, okul müdürü gibi eğitim görevlisi.

Etkililik: Etkili olma yeteneği, bir araç ya da işlemin gereğince etkin olması ya da yeterince ürün vermesi

II. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın kavramsal çerçevesinin çizileceği ikinci bölümünde sırası ile uzaktan eğitim kavramı ve gelişim süreci, uzaktan eğitim yönetimi ve Azerbaycan eğitim sistemi incelenip, konu üzerine yapılan çalışmalara değinilecek akabinde çalışmanın metodolojisinin bulunduğu gereç ve yöntem kısmına geçilecektir

1.1. Covid-19 Pandemisinin Eğitime Etkisi

Dünya genelinde Covid-19'un ilk vakalarının görülmeye başlamasıyla birlikte bir kısım devletlerde bütün okulların ülkenin geneli itibariyle geçici şekilde kapatılmaya başlandığı bir kısım ülkelerdeyse yerel bölgelerde kapatılmaya gidilmiştir. 20.04.2020 tarihinde bahse konu bu kapanmalar dünyada bulunan toplam öğrenci popülasyonunun %91,4'ünün etkilenmesine neden olmuş, bahse konu bu oran dünya üzerinde bulunan, 192 ülkede yer alan 1.580.000 öğrenciye denk düşmektedir (ILO, 2020).

Covid-19'un başlamasının ilk zamanlarıyla birlikte bu hastalığın orjin merkezi olan Çin'de bölgesel okul kapatılmaları uygulamaları başlamıştır. Peşinden Çin'e en yakın komşu devlet olan Mongolya'da 27.01.2020'de bütün okulların kapatılması kararı alınmış ve Çin'den ayrı davranmak suretiyle ülkenin genelinde okulların kapatılması yolunu seçmiştir. Mongolya'da eğitim-öğretim yaşamını devam ettiren ve bu olumsuz süreçten etkilenmek durumunda kalan toplam öğrenci miktarı UNESCO'ya iletilen rakama göre 1.026.000 dolaylarındadır.

Ne var ki, ilk etapta ülkede bulunan okullarının yerel olarak kapatılma yoluna başvurmuş olan Çin aradan kısa bir süre geçtikten sonra Mongolya gibi bu uygulamayı ülke geneline yaymak durumunda kalmıştır. Dünya üzerindeki en kalabalık insan nüfusunu barındıran Çin'de kararla birlikte bu karardan etkilenmek durumunda kalmış olan öğrenci sayısı Mongolya'dan çok daha fazla bir sayıya ulaşmıştır.

UNESCO'nun bildirmiş olduğu rakamlara göre takribi 278.436.000 öğrenci bu süreçten etkilenmek durumunda kalmıştır ve Çin ile Mongolya' da yer alan okullarda eğitim-öğretim

görmekte olan öğrenci nüfusu bütün dünya geneli öğrenci nüfusunun %16'sından fazlasını meydana getirmektedir (UNESCO, 2020a).

Çin'in peşinden Covid-19 salgınından en fazla etkilenmiş devlet İtalya olmuştur ve 25.02.2020 tarihinde İtalya'da da ilk kez Lombardiya bölgesinde bulunan okulların kapatılmış oldukları dikkat çekmiştir. Yalnız yerel çapta okulların kapatılması kararını almış olan İtalya çok kısa bir zaman sonra almış olduğu bu kararın çok yetersiz bir karar olduğunu, bölgenin tamamının karantinaya alınmamasının aslında çok yanlış bir karar olduğunu ve büyük bir hata yaptığının farkına varmıştır. İtalya'nın bu hatasının karşılığı olarak salgın kısa bir süre içerisinde İtalya'nın tamamına yayılmış ve haliyle, okulların İtalya'nın tamamında kapatılması zaruri bir duruma gelmiştir. İtalya'da 05.03.2020'den 15.03.2020 tarihine değin okulların tamamı kapatılmıştır (Pınar, 2020). Ne var ki Nisan ayının ortalarına gelindiği vakit, 2020 yılı Mart ayının 15'inde açılması gereken okulların hala kapalı oldukları ve henüz tam anlamıyla açılmalarının da düşük bir ihtimal olduğu görülmüştür.

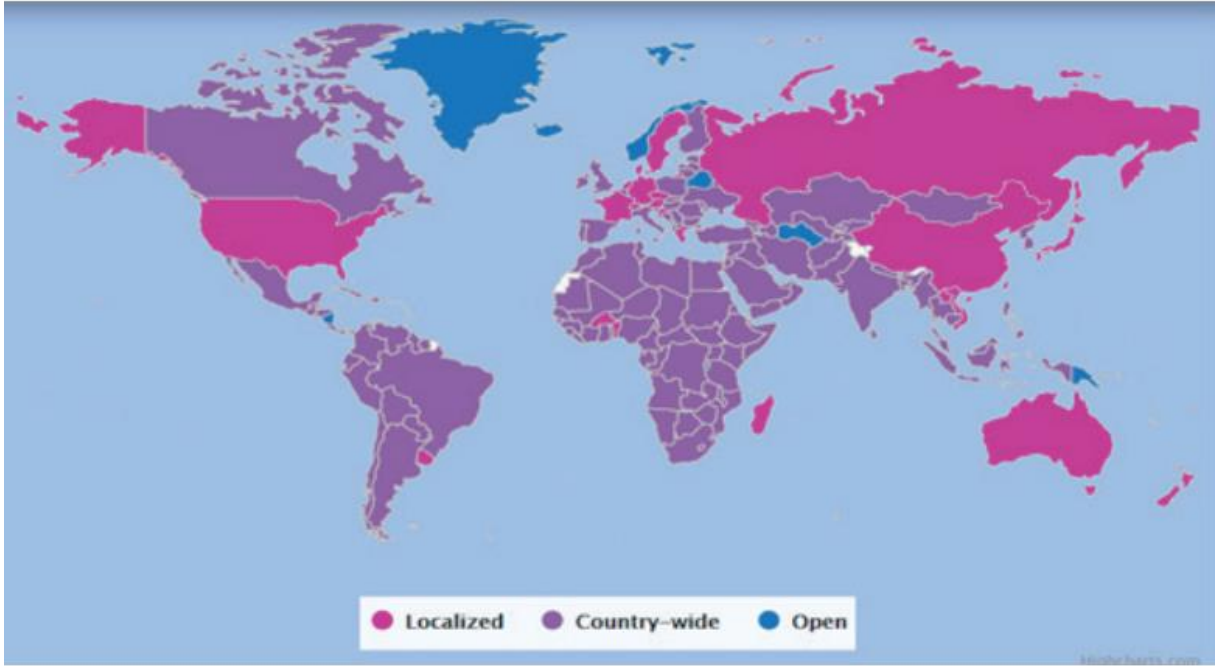
İtalya'nın peşinden aradan kısa bir zaman geçmesiyle birlikte İran'da ülke genelinde bütün okulların kapatılması kararını almak durumunda kalmıştır. İran'da bu durumdan etkilenmek durumunda kalmış olan toplam öğrenci sayısı ise 18.635.825 olmuştur (UNESCO, 2020b). Afganistan ve Pakistan'da, İran'ın peşinden yerel düzeyde okulların kapatılması yoluna gitmiştir. Yalnız gene bu durum çok fazla devam etmemiş kısa bir zaman geçtikten sonra ülkenin tamamında okulların kapatılması kararı alınmıştır (Orçanlı ve Bekmezci, 2020). Pakistan'ın peşinde Amerika Birleşik Devletleri, Irak, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Vietnam'da yerel çapta ülke okullarının bir kısmının kapatılmasına başlayan ülkeler olmuşlardır (Telli ve Altun, 2021). Aradan kısa bir süre geçmesinden sonra Fransa ve Almanya'da yerel çapta okulların kapatılması kararı almışlardır. Yine o tarihlerde, Japonya, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'da ülke genelinde bulunan okulların tamamının kapatılması kararını almışlardır. Bu aşamada dünya genelindeki bütün öğrenci sayıları açısından eğitimde meydana gelen aksamanın boyutları %20'lere dayanmıştır (Özdoğan ve Berkant, 2020). Mart ayının başlarında Hindistan, Ukrayna, Yunanistan ve Portekiz de salgından payını alarak yerel olarak okulları bir süreliğine kapatma kararı almıştır. Peşinden Suudi Arabistan da ülke genelinde okulları kapatma yoluna gitmiştir. Kamboçya ve Filipinler'de de bölgesel çaplı okullar kapatılırken okullarını yerel olarak kapatmış olan devletlerde de yerel kapanmaların oranının fazlaştığı veya ülke genelinde okulları kapatma yoluna gidilmiş olduğu dikkat çekmiştir (Bozkurt, 2020).

Türkiye’de 11.03.2020 tarihinde görülmüş olan ilk vakanın hemen peşinden bütün okullar Türkiye genelinde kapatılmıştır. İlk etapta bu kapamanın kısa süreli olacağı ifade edilmiş olsa da, salgının ülke genelinde yayılmasıyla beraber, gerek Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu bahar dönemi için okulların açık kalmayacağı kararını duyurmuştur (MEB, 2020; YÖK, 2020a). Kararın peşinden, bütün eğitim kurumlarında uzaktan öğretim ile öğrencilere destek verilmesi, derslere devam edilmesi ve sınavların gerçekleştirilmesi uygulaması hayata geçirilmiştir.

Aynı yıl mart ayının ortalarına gelindiğinde İsviçre, Macaristan, Slovakya, Brezilya ve Rusya, yerel çapta okulların kapatılma kararını almışlardır. Ülke genelindeki okulların kapatılması kararını alanlar arasında da Bolivya, Paraguay, Honduras, Panama, Çekya, İrlanda, Bosna Hersek, Hırvatistan, Macaristan, Romanya, Kuzey Makedonya ve Norveç bulunmaktadır. Bu aşamada yerel olarak okulları kapatan bir kısım devletler de ülke genelinde kapatmaya gitmiştir. Bu verilere göre bu kararlardan etkilenmek durumunda kalmış olan toplam öğrenci sayısı da dünya genelindeki öğrenci miktarının %23,8’ine yükselmiştir (Duran ve Acar, 2020).

Birtakım devletler yerel düzeyde okullarını kapatmışlarken bir kısmı ise ülke genelinde kapanmayı tercih etmişlerdir. Mart ayının henüz sonlarına gelmeden, Türkiye’nin de içinde bulunduğu, kaplamış olduğu alan açısından Amerika ve Rusya’ya göre küçük olan çok sayıda devlette, okulların ülke genelinde kapanmış olduğu dikkat çekmiştir. Bu dönemde, halen yerel olarak okulları kapatmayı sürdüren ülkeler başta “Amerika ve Rusya olmak üzere Grönland, Kanada, Brezilya, Yemen, Endonezya ve Malezya’dır”. Bu aşamada 157 devlette okullar kapanmış, 1.315.965.124 öğrenci bu durumdan etkilenmek durumunda kalmıştır ki bu sayı dünya çapındaki toplam öğrenci sayısının %76,3’ünü meydana getirmektedir. Bu tarihte bilhassa Avustralya kıtasında herhangi bir salgın bulunmadığı veya da salgının hali hazırda ciddi bir şekilde yayılmamış olduğu ve bu nedenlerle de okulların hiçbir surette kapatılmamış olduğu dikkat çekmiştir. Yalnız bu durum çok ta uzun bir süre devam etmemiştir. Burada da eyaletler değişik uygulamalarda bulunma yolunu tercih ettiğinden bu tarihlerde henüz ülke genelinde bir kapanma mevzu bahis olmasa da yerel kapatmalarda yapılmak durumunda kalmıştır. 25.03.2020 tarihi itibarıyla sadece beş gün öncesine kıyasla etkilenmiş olan öğrenci miktarı %85,6 seviyesine yükselmiştir. “31 Mart 2020 tarihine gelindiğinde durumdan etkilenen öğrenci oranı %91,3’e ulaşmıştır ve bu da Nisan ortalarına kadar değişmemiştir. 13 Nisan 2020 itibarıyla ülke çapında okulları kapatan ülke sayısı 192’dir ve 5 ülkede ise yerel

olarak okullar kapatılmıştır ki bu da dünyadaki öğrenci nüfusunun %99,4'ünün yani yaklaşık olarak 1.716 milyar öğrencinin bu süreçten etkilendiğinin göstergesidir” (UNESCO, 2020a).

Şekil 0.1. Covid-19'un neden olduğu okul kapanmalarının 11 Mayıs 2020 tarihli küresel yansımaları (UNESCO, 2020c)

Şekil 2.1, 11.05.2020 tarihindeki dünya üzerinde; yerel düzeyde ve ülke genelinde okulları açık olan ve kapalı olan devletlerden oluşan toplam 162 ülkeyi belirtmektedir.

UNESCO İstatistik Enstitüsü verilerine göre, 1.220.565.737 öğrenci okulların kapalı olmasından etkilenmiştir ve bu sayı dünyadaki öğrencilerin %69,7'sini meydana getirmektedir. Bu durumda, epeyce büyük ve önemli bir oran manasını taşımakta ve o tarih itibariyle çok büyük korku yaratmıştır.

1.2. Pandemi Sürecinde Ülkelerin Uzaktan Eğitime Geçiş Uygulamaları

İnsanlık tarihi sürecinde elli yıl süren ve 300 milyon insanın yaşamının yitirilmesine yol açan salgın hastalıklar bildirilmiştir. Ancak 21. yüzyıl koşullarında ilk kez dünya üzerinde yaşamakta olan toplumların tamamına etki eden bu insanların çok büyük bir kısmının kendilerini evlerine kapatmalarına yol açan ve karantina tedbirlerinden herkesin etkilenmesine neden olan Covid-19 salgını, eğitim-öğretimin de yön değiştirmesine neden olmuştur. Bilhassa kişilerin eğitim alma hakkını korumak ve eğitimde fırsat eşitsizliğini minimuma düşürmek için devletler ivedilikle çözüm yolları aramak durumunda kalmışlardır. Bu sebeple, geleneksel eğitimden uzaktan eğitime geçiş yapılması adına süratli bir biçimde uygulamalar tatbik

edilmiştir. Uzaktan eğitim, bu salgın sırasında devletlerin eğitimi devam ettirebilmek amacıyla ilk başvurdukları alternatif olmuştur.

Tarihte ilk kez uzaktan eğitim bu denli geniş bir biçimde ele alınmış, gündeme gelmiş ve tüm dünyada uygulanmaya başlanmıştır. Yalnız bu, her devletin tam manasıyla ve olması gereken uzaktan eğitim koşullarına sahip olmuş oldukları manasını taşımamaktadır. İktisadi açıdan daha kuvvetli olan, zaman içerisinde uzaktan eğitime önem veren ve lazım olan alt yapının oluşumunu sağlamış olan devletlerde, okulların kapanması ile beraber uzaktan eğitim aşamasına kolaylıkla geçilebilmiş olmasına karşın, kalkınmışlık seviyesi yetersiz olan devletlerde sürecin benzer biçimde yaşandığını ifade etmek çokta doğru değildir.

Türkiye’de, 11.03.2020 tarihinde okulların kapanmasının peşinden gerek Yüksek Öğretim Kurumu gerekse Milli Eğitim Bakanlığı hızlı bir biçimde çalışmalara başlamıştır. Bir haftalık aradan sonra Milli Eğitim Bakanlığı, 23.03.2020 tarihinde “Eğitim Bilişim Ağı (EBA)” üstünden ve “Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT)’nun” bir kısım kanalları aracılığıyla uzaktan eğitim yayınları yapmaya başlamış ve daha öncesinde hangi öğrencilerin hangi zaman aralıklarında hangi dersleri alabileceğinin duyurusunu yapmıştır.

Amerika’da ise yerel olarak kapanan okulların miktarı küçümsenmeyecek orandadır. 10.04.2020 tarihli bir Amerikan gazetesinde yayımlanmış olan bir habere göre, “48 eyalette 124 bin devlet okulu kapatılmıştır” (Casares, 2020). Bahse konu habere göre uzaktan eğitimde karşılaşılan ve mevcut problemlerden en önemlileri öğrencilerin %17’sinin bilgisayarının olmaması, %18’lik bir kısmın ise evinde internetinin hiç bulunmamasıdır. Güney Amerika ülkelerinde ise durum biraz daha değişkendir. Brezilya, Ekvator, Şili ve Arjantin bu bölgedeki diğer ülkelere göre daha hazırlıklı konumdadır. Ancak burada salgına karşı okulların kapatılması önce yerel olarak gerçekleşmiş ardından salgının hızla yayılmasıyla tüm Güney Amerika ülkelerinde okulların ülke çapında kapatılmasına gidilmiştir. Bu bölgede bazı okullarda uzaktan eğitime geçilirken bazılarında ise (hazırlıklı olamayanlar) okullar herhangi bir uzaktan eğitim önlemi almadan kapatılmıştır (Macvicar, 2020). 20 Mart 2020 tarihinde uzaktan eğitime geçilen Kolombiya’da, internet ve bilişim teknolojilerine sahip öğrenciler için Eğitim Bakanlığı tarafından Aprender Dijital platformuna dijital materyaller yüklenmiştir. Diğer öğrenciler için de devlet tv ve radyo kanallarından eğitici programlar yayınlanmaya başlamıştır. Benzer bir uygulamanın gerçekleştirildiği Peru’da, dijital materyaller Platforma Unica platformunda öğrencilere ulaştırılırken, TV ve radyo yayınlarıyla eğitim desteklenmektedir (The World Bank, 2020).

Avrupa'ya bakıldığında; Avrupa devletlerinin büyük bir kısmının, insanlar arasındaki teması sınırlamak ve virüsün yayılmasını yavaşlatmak için okulları kapattığı söylenebilir. Salgının Avrupa'da ilk vurduğu ülke olan İtalya'da okullar 05.03.2020 tarihinde kapatılmıştır.

Ardından Arnavutluk, Yunanistan, Çekya ve Romanya da okulları kapatma kararı almıştır. İngiltere ise bu konuda biraz geç hareket etmiş ve dünya basınında da gereken tedbirleri zamanında almadığı yönünde birçok habere konu olmuştur. Avrupa genelindeki ülkelerde uzaktan eğitimin yapılabilmesi için e-öğrenme platformlarının kurulması ve materyallere ulaşılabilmesi konusunda hızla destek sağlayacak girişimlerde bulunulmuştur. Bazı eğitim kurumları da, her öğrencinin eşit şartlara sahip olmadığının farkında olduğundan (internet ve bilgisayara erişimde güçlük, farkında ve eğitilmiş bir veliye sahip olmama gibi), dezavantajlı öğrencilerin bu süreçte uyum sağlamada sıkıntı yaşayacağını tahmin etmektedir (Motiejūnaitė-Schulmeister & Crosier, 2020).

Asya'da kıtasında da durum aynı olup özellikle Güneydoğu Asya'da, bölgede yayılan birçok okul kapatılmış ve birçok üniversite, hastalığın daha fazla bulaşmasını engellemek için yüz yüze dersler yerine çevrimiçi öğrenmeye geçmiştir (Jalli, 2020). Ancak burada da halkın bütün kesimlerinin internet ve elektronik cihazlara erişimi imkanının eşit olmaması sorunu eğitimde eşitsizlik kavramını tekrar gündeme getirmiştir. Jalli'ye göre (2020), üniversitelere yönelik mevcut e-öğrenme politikaları dışında çevrimiçi öğretim konusunda Güneydoğu Asya ülkelerinde bir politika yoktur. Orta Asya'ya bakıldığında ise, bu bölgede de birçok ülkede uzaktan eğitime geçildiği duyurulmuştur. Kırgızistan'da eğitim bakanının açıklamalarına göre, ülkedeki tüm okullar ve üniversiteler 8 Nisan 2020'den itibaren uzaktan öğrenime geçmiştir.

Burada da Türkiye'dekine benzer bir uygulamaya gidilmiş ve yerel EITR televizyon kanalı dersleri vermeye başlamıştır. Diğer taraftan dersler YouTube vasıtasıyla da öğrencilerin erişimlerine sunulmakta ve e-kütüphanede Kırgız, Rusça, Tacik ve Özbek dillerinde çeşitli konularda ücretsiz eğitim materyalleri yayınlanmaktadır. Kazakistan ve Özbekistan'da da gene TV kanalları ve Facebook vasıtasıyla öğrencileri eğitimle buluşturma yoluna gidilmiştir. Covid-19 vakası bildiriminde bulunmayan devletlerden olan Türkmenistan ve Tacikistan'da ise ülke sınırları kapatılmış fakat okullarda yapılan eğitim ve öğretim faaliyetleri devam ettirilmiştir (Levina, 2020). Topraklarının büyük kısmı Kuzey Asya'da yer alan Rusya da okulları yerel olarak kapatan ülkelerden biridir. Ancak ülkedeki birçok okul kapatılmış ve özellikle Sivastopol ve Kırım'daki bütün okullar ve yükseköğrenim kurumları uzaktan eğitime geçmiştir (Sofroneev, 2020). Endonezya'da okulların kapatılmasından etkilenen 68 milyon öğrenci için

Nisan ayı itibariyle TVRI devlet televizyonu aracılığıyla eğitim desteğine başlanmıştır. Bu tarihlerde devlet televizyonu aracılığıyla eğitime devam etmeye çalışan bir başka ülke ise Afganistan'dır (Yüzbaşıoğlu, 2020).

UNESCO'ya (2020b) göre; Arap devletlerinin genelinde Eğitim Bakanlıkları kendi çevrimiçi öğrenme platformlarını, Covid-19 salgının ilk anlarından itibaren aktif hale getirmiştir. Ürdün'de DARSAK I ve DARSAK II platformları bütün seviyeden öğrenci için açılmıştır. Lübnan'da Microsoft tarafından geliştirilmiş tüm seviyelere uygun ulusal bir platform üzerinden dersler verilmiştir. Katar, erken eğitim aşaması için video dersleri kullanılan Microsoft Teams platformunu etkinleştirmiştir.

Mısır'da öğrenciler ulusal bir platform aracılığıyla desteklenmekte ve Edmodo aracılığıyla öğrenci ve öğretmenler uzaktan erişim ile derslerini yürütmektedir. Irak'ta Newton ve E-parwarda isimli her türden seviyeye hitap eden platformlar uygulamaya konmuştur. Suriye'de de yine birçok öğrenme platformu aktif hale getirilmiştir ve bunların yanında Sudan, Mısır, Filistin, Ürdün, Suriye, Lübnan, Fas, Tunus, Katar ve Moritanya'da TV kanallarında da videolarla dersler verilmektedir. Ayrıca bazılarında da radyo yayınları ve YouTube TV de kullanılmaktadır (UNESCO, 2020b).

Avustralya ise Covid-19 ile en geç tanışan kıtadır. Burada yerel olarak okulların kapatılmasına gidilmiş ve sorumluluk eyaletlere ve bölgelere bırakılmıştır. Birçoğu çevrimiçi sistemlere sahip okullarda uzaktan eğitime başlanmış ve bu konuda dezavantajlı grupların desteklenmesi de öngörülmektedir (Wilson & Mude, 2020).

Afrika kıtası çoğunluğu gelişmemiş ülkelerden oluştuğu için pandemi sürecini en ağır yaşayan bölgelerden olmuştur. Halihazırda yiyecek içecek bulma, yetersiz sağlık altyapısı gibi temel ihtiyaçlara ulaşma sorunu yaşayan kıtada, bir kısım özel ve devlet okulları dışında, eğitim faaliyetleri tümüyle durma aşamasına gelmiştir (Veriava, 2020). Salgının ilerleyen günlerinde kıtanın bazı bölümlerinde devlet televizyon kanalları devreye girmiştir. Yine mümkün olan okullarda öğretmenlerin Google Classroom, Zoom, Edmodo, uLesson gibi teknolojik platformları kullandıkları ve öğrencilerine bu şekilde ulaşarak onlara ödevler verdikleri, ders anlattıkları belirtilmektedir (Henry, 2020). Save the Children yardım örgütünün raporunda; pandemi sebebiyle eğitimde en fazla geri kalma riski bulunan ülkeler Nijer, Mali, Çad, Liberya, Afganistan, Gine, Yemen, Moritanya, Nijerya, Pakistan, Senegal ve Fildişi Sahili olarak ifade edilmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2020).

1.3.Uzaktan Eğitim Kavramı

Eğitim devamlı surette değişim ve gelişim süreci içerisinde olan dinamik bir süreçtir. İnsan yaşamında büyük önemi bulunan eğitim, doğal olarak insanın etkilendiği her alandan ve durumdan etkilenmektedir. Buradan hareketle baş döndürücü bir hızla her gün bir adım öteye ilerleyen teknoloji insan hayatına da etki etmekte, insanlar teknolojik imkânlar ve araçlar aracılığıyla daha fazla bilgiye ulaşım ve erişim sağlamaktadırlar. Bugünün ekonomisini teknoloji ve bilgi ekonomisi olarak isimlendirecek olursak, bütün toplumların ve devletlerin ana gayesi, eğitimden sağlığa hemen hemen bütün alanlarda bilim teknolojilerinden yararlanarak insan kaynaklarının daha ileri bir düzeye taşınması ve hayat boyu eğitimi öncelikli bir yere konumlandırarak bu sayede kendi yerlerini sağlam ve daha ileri bir düzeye taşımaya çalışmaktır (Arı, 2010). Bu aşamada faydalanılabilecek araçlardan biri de uzaktan eğitimidir.

Uzaktan eğitim kavramı tümüyle aynı anlamı taşımayan farklı terimler ihtiva etmektedir. Bu kapsamda yer alan uzaktan eğitim terimlerinden bazıları şunlardır; “mektupla eğitim, evde çalışma, dış çalışma, uzaktan öğretim ve uzaktan öğretme, uzaktan öğrenim veya uzakta öğrenmedir” (Arı, 2010). Uzaktan eğitim, öğrenci danışmanlığı, öğrenci başarısının gözetilmesi ve korunması ile öğrenilen materyalin gösterilmesinde, her biri sorumluluk alan öğretmenlerin oluşturduğu bir ekip tarafından yürütülen kendi kendine çalışma biçiminin sistematik olarak düzenlenmesidir. Bununla birlikte uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrenciler arasındaki eğitimsel iletişimin çoğunluğunun karşılanmadığı, eğitimsel sürecin desteklenmesi ve yapılandırılması için öğretmen ve öğrencilerin iki yönlü iletişiminin uzaktan sağlandığı ve iki yönlü iletimde teknolojinin kullanıldığı eğitimidir (Kaya, 2002).

Uzaktan eğitim, farklı ortamlarda bulunan öğrenci ve öğretim elemanlarının, öğrenme-öğretme etkinliklerini, iletişim teknolojileri ve posta hizmetleri ile gerçekleştirdikleri bir eğitim sistemi modelidir (İşman, 1998).

Uşun (2006)’a göre ise uzaktan eğitim;

“...kaynak ile alıcının öğrenme-öğretme süreçlerinin büyük bir bölümünde birbirlerinden ayrı (uzak) ortamlarda bulunduğu, alıcılarına öğretim yaşı, amaçları, zamanı, yeri ve yöntemi gibi yönlerden, bireysellik, esneklik ve bağımsızlık, imkânı tanıyan, öğrenme-öğretme süreçlerinde yazılı ve basılı materyaller, işitsel araçlar, teknolojiler, yüz yüze eğitim gibi materyal, araç ve teknoloji ve yöntemlerin kullanıldığı, kaynak ile alıcılar arasındaki iletişim ve etkileşimin ise etkileşimli tümleşik teknolojilerle sağlandığı planlı sistematik bir eğitim teknolojisi uygulamasıdır...”

Uzaktan eğitim, öğretme ve öğrenme öğelerini bir araya getiren bir terimdir (Kaya, 2002). Uzaktan öğretim ve uzaktan öğrenim, uzaktan eğitim sürecinin her iki yarısını açıklamaktadır. Uzaktan öğretim, öğrenciler için öğrenim gereçleri hazırlayan uzaktaki bir kurumun ders geliştirme sürecini açıklar. Benzer biçimde, uzaktan öğrenim veya uzaktan öğrenme, öğrencinin bakış açısından bu süreç içinde değerlendirilmiştir. Seçilen terimi, uzaktan öğretim olduğu kadar öğrencinin öğrenim buluş açısıyla birlikte içeren uzaktan sistemlere özel bir ihtiyaç bulunmaktadır. Uzaktan öğretim çoğunlukla öğretmez. Maliyeti fazla uzaktan öğretim gereçleri, aylarca belki de yıllarca hazırlanmış, uzaktaki öğrencilerin evlerinde açılmamış ve bir kenara itilmiş olarak kalmaktadır (Keegan, 1996).

1.3.1. Uzaktan Eğitimin Gelişim Süreci

Tarihte ilk kez 1892’de “Winconsin Üniversitesi” tarafında hazırlanmış olan çizelgede yer almış olan “uzaktan eğitim (Distance Education)” terimi, gene ilk kez 1906’da yazılmış olan bir yazı içerisinde “Winconsin Üniversitesi” senatosunda bulunan “William Ligthy” tarafından kullanılmıştır. Daha sonrasındaki dönemlerde bu ifade Alman kökenli bir eğitim bilimci olan Otto Peters” tarafından “Fernunterricht” olarak tanıtılmış, Almanya’nın peşinden Fransa’da bulunan kurumlarda uzaktan eğitim ismiyle uygulamaya konulmuştur (Kaya, 2002). Uzaktan eğitim ülkemizde ise ilk kez örgün eğitime destek olması amacıyla yeni programlar açılarak uygulanmaya başlamış daha sonrasında yaygın bir hal almıştır. Bunun em bariz örneği Açık Öğretim Fakültesi’dir. Günümüzde birçok üniversitede uygulanan bir yöntemdir. Uzaktan eğitim 2019 yılından beri süre gelen Covid-19 pandemisi süresince de bütün eğitim kurumlarında uygulanmıştır. Uzaktan eğitimin gelişim süreci dünyada ve Türkiye’de olmak üzere iki ana başlıkta ele alınacaktır. Buradan hareketle uzaktan eğitimin gelişim sürecine ilk olarak Dünyada uzaktan eğitimle başlamakta fayda bulunmaktadır.

Gelişen teknolojiyle beraber uzaktan eğitim sistemleri farklı şekillerde yangın hale gelmiş ve geleneksel yüz yüze eğitim sisteminin yapılamadığı durumlarda başarıyla uygulanmaktadır.

Uzaktan eğitim tarihsel gelişim süreci içerisinde ortaya çıkan her yeni teknoloji ile beraber sürekli boyut değiştirmiştir (Moore ve Kearsley, 2005). İlk etapta mektup ile başlamış olan bu serüven geçen zaman içerisinde radyo, televizyon, telekonferans ve internetin hayatımıza girmesi ile birlikte sanal sınıflar şeklinde gelişimini sürdürmektedir. Yapılan literatür taramasında tarihte ilk kez gerçekleştirilmiş olan uzaktan eğitim uygulaması Amerika

Birleşik Devletleri'nin Boston eyaletinde bulunan bir gazetenin 1728 yılında yayımlanmış olduğu ve bunu mektup vasıtasıyla vereceğini duyurduğu bir steno dersidir.

Bundan yaklaşık 100 yıl sonra, İsveç 1833 yılında, yazı yazma dersleri vermek suretiyle uzaktan eğitim uygulaması gerçekleştirmiştir. Daha yakın bir tarih sayılabilecek 1840 yılında, kendisi de bir stenograf olan "İsaac Pitman'ın" mektup vasıtasıyla vermiş olduğu ve katılım sağlayanlara puan vererek neticelendirdiği steno dersleri örneği bulunmaktadır (Kaya, 2002).

Uzaktan eğitimin ilk defa kurumsal bir yapıya bürünmesi 1856 yılında olmuştur. Charles Toussaint ve Gustav Langenscheild aynı yıl içerisinde bir merkez kurarak, bu merkezde yabancı dil öğrenimi için uzaktan eğitim kursları tertip etmişlerdir. Mektup aracılığıyla yapılmış olan bu ilk dönem uzaktan eğitim çalışmaları, daha çok hızlı yazı yazma (stenografi) kurslarına yönelik olup özellikle de bayanlara hitap eden uygulamalar olmuşlardır.

Bu gelişmelerin peşinden akademik manada ilk kez uzaktan eğitim uygulaması 1892'de Chicago Üniversitesi'nde başlamıştır (Casey, 2008). Chicago Üniversitesi'ne kayıt yaptıran öğrenciler, üniversitenin uzaktan eğitim imkânlarından ötürü posta aracılığıyla ders notlarını alabilmekte ve ödevlerini hazırlayıp teslim edebilmekteydiler.

1. Bu durum 19. yüzyılın ardından dünya genelinde birçok ülkenin dikkatinden kaçmamış özellikle 1910-1972 yılları arasında Avusturalya, Polonya, Yeni Zelanda, İspanya gibi ülkelerde de uzaktan eğitim uygulamaları başlamıştır. Yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren ise, mektupla öğrenimin oldukça fazla zaman almasından ötürü teknolojik imkânlardan yararlanılmaya başlanılmış ve uzaktan eğitimde yeni bir dönem başlamıştır.

- Radyo aracılığı ile eğitim için ilk lisansların verilmeye başlanması 1921'de
- Uzaktan eğitim için televizyonu kullanılması 1934'te
- Uzaktan eğitimde internet ağının kullanılması ise 1991'de gerçekleşmiştir (Casey, 2008). Bu köklü değişiklikle beraber günümüzde uzaktan eğitim hem çift yönlü etkileşime açık hale gelmiş hem de istenen vakitte ulaşılabilir bir hale gelmiştir.

1.4. Azerbaycan Eğitim Sistemi

Son yıllarda Azerbaycan gelişmiş ülkelerden biri olmak için birçok girişimde bulunmuştur. Eğitim bu girişimlerde ülke yönetiminin öncelikli alanlardan biridir. Eğitim Bakanlığı 1999 yılında değişikliklere ilk ve yükseköğretimde reform programlarını onaylayarak başlamış ve bu konuda diğer devlet kurumları, uluslararası ve yerel kuruluşların da katkıda

bulunması sağlanmıştır. Azerbaycan'ın 2005 yılında Bologna Sürecine katılımı, yüksek kaliteye erişme, akademik seferberlik ve dünyada yüksek tanınırlık için fırsatlar sunmuştur.

Azerbaycan'da istatistiklere göre, çocukların okula devam oranı okul öncesi eğitimde %17,6 ve 1-11 arasındaki sınıflarda katılım % 95tir. Ülkede okuma yazma oranı %99.8dir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi [ADİK], 2020).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2008-2012 yılları arasında okullarda bilgi teknolojisi ve iletişim düzeyini en üst düzeye çıkarmak için Eğitim Sisteminin Bilgilendirilmesine İlişkin Devlet Programı ulusal düzeyde uygulamaya konmuştur. Aynı şekilde, Teknik Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi Devlet Programı da 2007-2012 yılları arasında teknik ve mesleki eğitimin güçlendirilmesi, üst düzey personelin yetiştirilmesi, ülkenin ekonomik kalkınmasını teşvik edecek becerilerin geliştirilmesi konularında hizmet eder. Bir başka girişim de 2007-2015 yılları arasında Azerbaycan Gençliğinin Yurtdışı Eğitimi Devlet Programıyla, beşeri sermayenin geliştirilmesi için çeşitli alanlarda son derece deneyimli ve bilgili uzmanlar ve dünya deneyimine sahip yöneticiler yetiştirmek için uygulanmıştır.

2009-2013 Azerbaycan Cumhuriyeti Yüksek Öğrenim Sisteminde Reformlara İlişkin Devlet Programı: yüksek öğrenimin içeriğini Bologna Süreci ilkelerine uyarlayarak yüksek öğretim alanında reformların uygulanması, bilgi ve becerilerin artırılmasına dayalı olarak Ekonomi. modern toplumun gereksinimlerini karşılar.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın kararnamesi ile Aralık 2012'de onaylanan "Azerbaycan 2020: Gelecek Vizyonu" geliştirme konsepti, önemli bir stratejik belgedir. Konsept, yoksulluğu azaltmak, istihdamı artırmak, hassas grupların sosyal korunmasını sağlamak, girişimciliği geliştirmek, doğal kaynakların kullanımını azaltmak ve diğer konular için kapsamlı bir kalkınma programı ortaya koymaktadır Bu belgeyle, Azerbaycan'da 2020 yılına kadar ulusal kalkınma stratejisini belirleme, eğitimde bilimsel yönden güçlenme, yenilikleri destekleme, bilgi ve iletişim teknolojilerinde gelişme, bilgi toplumuna geçiş gibi konularda gelişmeler ele alınmıştır (Mammadov, 2014).

Azerbaycan'da Eğitimin Aşamaları

Eğitim Kanunu'nun 11. maddesine göre eğitimin aşamaları aşağıdaki gibidir:

a) Okul Öncesi Eğitim

- b) Genel Orta Eğitim
- c) Meslek – İhtisas Eğitimi
- d) Lisansüstü ve Yaygın Eğitim

1.4.1.1.Okul Öncesi Eğitim

Azerbaycan’da okul öncesi eğitime büyük önem verilmektedir. Okul öncesi eğitim, 1,5-6 yaş arası bebek ve çocuklara ailelerinde veya okul öncesi eğitim kurumlarında verilmektedir. Bu eğitim kurumlarında eğitim kanunu gereği kahramanlık, hane halkı ve vatanseverlik konulu oyunlar düzenlenmekte, temel bilgiler öğretilmektedir. “Yabancı dil eğitimi, Azerbaycan dilini öğrenme önceliği ile başlar. Üstün yetenekli çocuklar için özel gruplar oluşturularak eğitim gerçekleştirilir. Ayrıca öğrencilere müzik, resim, jimnastik, koreografi, yüzme, konuşma ve dans gibi ek dersler de verilebilir” (Eğitim Kanunu, 1993: 11). Ayrıca Bağımsızlıktan sonra 1996 yılından itibaren erken çocukluk eğitimi ile ilgili ilk milli eğitim ve öğretim programı hazırlanmıştır (Yıldırım, 2014: 129).

Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazandığı andan itibaren devlet okul öncesi eğitimin önemini vurgular ve destek verir. Genellikle eğitilmiş, kültürlü ve sosyoekonomik düzeyi yüksek çalışan ailelerin tercih ettiği okul öncesi eğitimi ailenin isteğine bağlıdır ve isteyenler için uygun kurumlarda verilmektedir. Buna rağmen okul öncesi eğitimden yararlananların oranı %20’yi geçmemektedir (Merdanov, 2005: 14).

Günümüzde okul öncesi eğitim kurumlarının müfredatları güncellenmemekte ve günümüz şartlarına uygun hale getirilmemektedir. Aynı zamanda gerekli eğitim ve öğretim programları, öğretim yöntemleri, materyalleri, araç ve gereçleri tam ve geliştirici işlevlere sahip değildir. Bu nedenle daha modern ve zengin müfredat ve eğitim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir (Baghirzade, 2016).

“Okul öncesi eğitim kurumlarında sağlık hizmetleri istenilen düzeyde sağlanamamaktadır. Öğrenciler, anaokullarında ve kreşlerde almaları gereken temel sağlık hizmetinin yalnızca yarısını alırlar. Bir diğer önemli sorun da eğitilmiş öğretmen kadrosudur. Mevcut öğretmen kadrosu hem nicelik hem de nitelik olarak yetersizdir. Eğitim kurumlarında üniversite mezunlarının payı %23, temel eğitime sahip öğretmenlerin payı %65, ortaokul mezunlarının payı ise %11’dir” (Devlet İstatistik Komitesi, 2020).

1.4.1.2.Anaokulları ve Kreşler

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde çeşitli okul öncesi eğitim kurumları bulunmaktadır. Bunlardan en yaygını kreşler ve anaokullar olmaktadır. 1,5 ila 2 yaş arası çocuklar anaokullarında ve 3 ila 6 yaş arası çocuklar anaokullarında eğitim alabilirler. Ayrıca okul bahçeleri olarak bilinen herhangi bir okulun bünyesinde açılmış olan kurumlar da bulunmaktadır.

2019/2020 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı 1840, eğitim gören öğrenci sayısı 128.826 kişidir. Bu kurumlarda eğitim veren öğretmen sayısı yaklaşık 17.390 kişidir (Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2020). Aşağıdaki tabloda 2015-2020 yıllarını kapsayan istatistikler yer almaktadır.

Tablo 0.1. Azerbaycan Okul Öncesi Eğitim Kurumları İstatistikleri

Yıllar	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Sayı	1722	1750	1785	1803	1840
Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Çocukların Sayı	117.239	119	124.221	126.866	128.826

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2021

1.4.1.3.Azerbaycan'da Genel Orta Eğitim

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde genel orta öğretim (genel eğitim) ile ilgili düzenleme Eğitim Kanununun 15. Maddesinde yer almakta ve ilkokul, ortaokul ve lise olmak üzere üç kademe de verilmektedir.

Genel ortaöğretim farklı düzeylerde verilse de yine de tutarlı bir bütün oluşturmakta ve genellikle aynı eğitim kurumunda verilmektedir. Ancak ailelerin ve öğrencilerin talebi üzerine istenilen sınıfta başka bir okula nakil mümkündür. Her üç düzeyden de mezun olanlar genel ortaöğretim mezunu olarak kabul edilir. Toplam 11 yıl süren genel ortaöğretim, istenirse daha erken de tamamlanabilmektedir.

Genel ortaöğretimde, dersler her yıl 15 Eylül'de başlar ve Mayıs ayının sonunda sona eder. Genel orta eğitimle ilgili temel istatistikler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 0.2. Azerbaycan Genel Orta Eğitim İstatistikleri

Yıllar	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Genel Orta Eğitim Kurumlarının Sayı	4462	4452	4438	4439	4433
Öğrencilerin Sayı	1.353.309	1.461.748	1.520.186	1.561.875	1.616.105
Öğretmenlerin Sayı	156.639	155.448	154.319	153.386	151.561

Kaynak: Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi, 2021

Devlet İstatistik Komitesi'ne göre “2019-2020 öğretim yılı itibariyle Azerbaycan Cumhuriyeti'nde ortaokul sayısı 4433, eğitim gören öğrenci sayısı 1.606.105 ve öğretmen sayısı 151.561 kişi olmaktadır. Bu okulların müfredatları eğitim diline göre farklılık göstermektedir” (Devlet İstatistik Komitesi, 2021).

1.4.1.4. Azerbaycan'da İlkokul Eğitimi

Azerbaycan'da ilkokula başlama yaşı 6'dır ve ilkokullar 4 yıllık zorunlu eğitim veren kurumlardır. Genelde öğrenciler ilkokula alınıp kayıt yaptırırken ilgi alanları, hobileri, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyler forumda belirtilir. 14 yaşından büyük öğrenciler, Okul Kuralları (Education Act 1993: 11) uyarınca okuldan uzaklaştırılabilmektedirler. Ancak, ebeveynlerini kaybeden veya korumadan yoksun bırakılan öğrenciler, korumaları altındaki kurumların izni olmaksızın okuldan atılmazlar (Mammadov, 2018).

İlkokulda derslerin çoğu sınıf öğretmeni tarafından verilmekte, müzik, yabancı dil ve resim dersleri farklı öğretmenler tarafından verilmektedir. Sınıf mevcutları 20 öğrenciden oluşmaktadır ancak bu miktar aşılsa ilgili standartları tanımlayan belgelere göre bölünebilir. Zorunlu hallerde ve köylerde sınıf mevcutları oluşturulurken öğrenci sayısı dikkate alınmaz. Çalışan ailelerin çocuklarına yönelik derslerden sonra, “gündüz bakım grupları” adı verilen gruplar halinde dersler yapılmaktadır. İlkokuldan mezun olanlar, zorunlu eğitim tamamlanmadığı için diploma alamamaktadır. İlkokuldan mezun olan öğrenciler, eğitimlerine istedikleri okulda devam edebilirler” (Seferov ve Akkuş, 2015: 83).

1.4.1.5. Azerbaycan'da Ortaokul Eğitimi

Azerbaycan'da ortaokul seviyesi 5-8. sınıfları kapsar ve zorunludur. Sınıf başına düşen öğrenci sayısı burada 20 olarak tanımlanır ve bu sayı aşıldığında ilgili normları tanımlayan belgelere göre ikiye bölünebilir (Eğitim Kanunu, 1993: 11). Yine köylerde sınıflar oluşturulurken ve zorunlu durumlarda öğrenci sayısı dikkate alınmaz. Bu sınıflar bölge eğitim müdürlüklerinin kararı ile açılır.

Ortaokuldan mezun olan öğrenciler, belirli sınavları geçerek eğitimlerine güzel sanatlar okulları, meslek yüksekokulları ve meslek liselerinde devam edebilirler. Sınavların şekli ve kuralları okul yönetmeliğine göre belirlenir (Zamanov, 2017).

1.4.1.6. Azerbaycan'da Lise Eğitimi

Lise dönemi 9-11. sınıfları kapsamaktadır. Bu düzeyde eğitim, öğrencilerin tercihlerine göre doğal veya sözlü derslerle devam eder. “Üstün zekâlı ve yetenekli öğrenciler için özel alan dersleri açılmaktadır. Buradaki sınıflar teknik ve mali alt yapıya sahip 15 kişilik olarak tasarlanmıştır (Eğitim Kanunu, 1993: 11). Sınıfların ikiye bölünmesi, belirli normları oluşturan belgelerle gerçekleştirilir. Sınıfların ikiye bölünmesi, Azerbaycan dili sınıflarında ve yabancı dil, beden eğitimi, işletme (iş) eğitiminin uzmanlık sınıflarında ve farklı dillerde eğitim verilen sınıflarda yapılır”.

Özel sınıflar, üst düzeydeki üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilere açık olabileceği gibi, lise, gymnasium gibi eğitim kurumları ve bazı bilim okulları ve yükseköğretim kurumları bünyesinde veya bağımsız olarak eğitim veren uzmanlaşmış yükseköğretim kurumları da olabilir (Halilov, 2019). Litsey'ler, belirli alanlarda uzmanlaşmış müfredata göre eğitim veren orta ve lise seviyelerinde kurulmuş okullardır. Bu okullar genellikle sayısal yazılım kurumlarıdır.

Gymnasiumlar ise üstün yetenekli öğrencilere kural olarak sözlü dil derslerinin verildiği genel ortaöğretim kurumlarıdır. “Ülkede okuma-yazma ve eğitim düzeyinin artırılması amacıyla genel ortaöğretim kurumlarında ortaokulların ikinci öğretim ve yazışma sınıfları açılmakta ve bu sayede çalışan vatandaşlara eğitimlerine devam etme olanağı sağlanmaktadır. Liseden mezun olan öğrencilere sertifika verilir. Adını Sovyet döneminden alan bu belge, öğrencilerin genel orta öğretim yani lise diploması aldıklarını gösterir. Sertifika alan mezunlar, yükseköğretim kurumlarına başvurma hakkına sahiptir” (Ahmedov, 2011).

1.4.1.7. Azerbaycan'da Yüksek Öğretim

Yükseköğrenim görmek Azerbaycan'da Sovyet döneminden beri çok önemsenen bir konudur. Sovyet döneminden günümüze devam eden yükseköğretim mezunu olma ayrıcalığı, aynı zamanda gelişmekte olan bir ülkenin yetişmiş eleman ihtiyacı ve dünya standartlarını yakalama ihtiyacını karşılama sebebiyle de ilgi görmekte ve üniversitelere başvuruları her yıl artış göstermektedir. Ancak nedeni ne olursa olsun Azerbaycan Cumhuriyeti'nde

yükseköğretim her zaman devlet tarafından desteklenmiş ve halk tarafından tercih edilmiştir (Yalçınkaya ve Kaya, 2016: 35).

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde yüksek öğretim de okul öncesi, ilköğretim, genel orta eğitime benzer olarak eğitim sistemine dahil olmakta ve Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığının yönetim ve denetimi altında bulunmaktadır. Aynı şekilde bu sistem Sovyet döneminden beri uygulanmaktadır. Eğitimin bütün aşamalarını tek bir merkezden yönetmek ve kontrol etmek zor olsa da tüm aşamalar arasında koordinasyon daha kolaydır. Bugün Azerbaycan Cumhuriyeti'nde birçok yükseköğretim kurumuna sahip bir ülkedir. “Bir kısım yükseköğretim kurumları Sovyet döneminde, bir kısmı ise bağımsızlığın ardından kurulmuştur. Bu kurumlar hem kamu hem de özel olarak eğitim vermektedir. Özel yükseköğretim kurumları, doğal olarak bağımsızlık sonrası yükseköğretimdeki en önemli gelişmelerden ve değişikliklerden biridir. Özel üniversitelerde eğitim resmi, gıyabında, gece ve uzaktan yapılır. Ancak bunlardan en önemlisi örgün eğitimidir ve mezuniyet sonrası en büyük fayda bu eğitim biçiminden gelmektedir” (Kelbeliyev, 2012).

Azerbaycan Cumhuriyeti yüksek öğretim kurumlarının yasal düzenlemesi Eğitim Yasasının 19. Maddesi ile belirlenir. Bu maddeye göre Azerbaycan'da yüksek öğretim üniversiteler, akademiler, enstitüler, kolejler ve konservatuarlar gibi kurumlarda verilmektedir. Yükseköğretim kurumları eğitim düzeyleri bakımından birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Diğer bir deyişle, yükseköğretim kurumlarının bazıları çok düzeyli eğitim kurumları, bazıları bilim ve eğitim kurumları, bazıları ise bilimsel, endüstriyel ve tıbbi kurumlar olarak eğitim vermektedir. Yükseköğretim düzeyindeki en önemli eğitim biçimi örgün eğitimidir. Öğrenimini başka yollarla tamamlayanlar lisans mezunu olarak görülmekte ve yüksek lisans veya doktora yapamamaktadırlar. Sonuç olarak, bu çalışma şekli akademik bir kariyer için uygun değildir. Azerbaycan'ın yükseköğretim kurumlarında sınıflardaki öğrenci sayısı teknik altyapı ve personel ihtiyacı dikkate alınarak belirlenmektedir. Yine Eğitim Kanununda bu sayı 12-15 olarak tanımlanmıştır (Mardanov, 2009). Eğitim Kanunu'nun 20. Maddesine göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nde eğitim veren yükseköğretim kurumlarının amaçları arasında belirli bir yüksek öğrenime sahip uzmanlar yetiştirmek, bilimsel araştırma yapmak, uzmanlaşma ve yeniden eğitim sağlama, bilimsel üretimde, ticari faaliyetlerde, eğitim ve finans ve ekonomi alanında uluslararası ilişkilerde yardım göstermek sayılabilir.

1.5. Uzaktan Eğitimin Özellikleri

Uzaktan eğitim, geleneksel okulların kurumsal yapı ve işleyişi dışında kullanılmaya başlandıktan sonra ancak, farklı ve yenilikçi bir eğitim yaklaşımı olarak kendini göstermiştir. Bu durum, bununla birlikte uzaktan eğitimin potansiyelinin ortaya çıkması manasını taşımaktadır. Uzaktan eğitimin yenilikçi bir yaklaşım olduğunu şu özellikler göstermektedir (Holmberg, 1989):

- Öğrenmenin bir öğretmen olmaksızın gerçekleşebileceği ve öğrencilere verilen desteğin öğrencinin geleneksel başlangıç yeterlilikleri yerine bilgi düzeyine uyarlanabileceği hakkındaki yatan görüşler,
- Gerek öğrenme materyalinin sunumu ve gerekse iletişimin sağlanması için kitle iletişim araçlarının tutarlı kullanılması,
- Öğrenen birey için olabilecek etkinliklerin sağlanması için kesintisiz olmayan öğretme/öğrenme durumunun yaygınlaştırılması için kullanılan yöntemler; sunu ve iletişim yapıları ve biçimleri, var olan ortamların uygun kullanımı ve öğrencilerin yaşam koşullarına uyarlanabilme,
- Bireysel öğretim ve az ya da çok çalışma yöntemleri aracılığıyla gerek bireysel eğitim, gerekse kitlesel eğitim sağlanmasını olanaklı kılmak için özgün düzenleme,
- Çoğunlukla yüz yüze eğitimde karşılaşılan coğrafi kısıtlamalar, okul veya üniversite dönemleri ve önceden belirlenmiş tarihlere bağlı kalma gibi düzenlemeler ve yönetsel kısıtlamalardan kurtulma,
- İktisadi olmasından ötürü sunmuş olduğu olanaklar,
- Uzaktan eğitimin yöntemlerinin ve düzenlemesinin çalışanlara ve çalışmayanlara yeni iş imkânları sunması.

Bu özellikleri tam manasıyla kullanabilen uzaktan eğitim uygulamalarında öğrencilerin çalışmaya başlamaları, çalışmayı devam ettirmeleri ve tamamlamaları; çalışma koşullarına, sağlıklarının el vermesine, aile ortamına, istenilen zaman diliminde çalışmasına bağlı olarak ve grup öğrenmeleri veya sınıf öğretiminde karşılaşılan kısıtlamaların hiçbirine bağlı olmadan gerçekleşmektedir. “Bu sonuçla uzaktan eğitimde iki farklı görüşte okul vardır. Bunlardan biri kişisel çalışma ve bireyselliği baskın şekilde vurgular ve geniş kitlelere bağımsız öğretimi temel alır. Öteki ise çoğunlukla sınıf ya da grup öğretimini yüz yüze eğitimi düzenli bir öğe olarak kullanan ve yerleşik çalışma mantığıyla paralellik sergileyen okullardır” (Kaya, 2002).

Öğrenciler öğrenim etkinliklerinin düzenlenmesini, yerini ve zamanını kendi belirler. Fırsat eşitliğinin genişletilmesi açısından eğitimden faydalanacak hedef gruplar saptanmaktadır, bunlar çoğunlukla çalışan yetişkin kişilerdir. Uygulamanın ekonomik yönleri açısından, basılı metinlerin, TV yayınlarının ve diğer görsel işitsel araçların bir merkezden üretilmesi avantajdır. Yerel olarak sağlanan kaynaklardan, örneğin öğretmen, iletişim sistemleri vb. en yüksek uygunlukta yararlanabilme olanağı bulunmaktadır. Bu şekilde öğrenci başına düşen cari maliyet epeyce azalmaktadır. Öğrenim materyalleri ve yöntemleri açısından, bilhassa kişinin kendi başına öğrenmesini sağlayacak şekilde planlanmış öğrenim materyalleri bulunması önem arz etmektedir (Özdil, 1986).

1.6. Uzaktan Eğitimin Önemi

Dünya üzerinde kalkınmış bilimde ve teknolojiye çağın imkânlarını en etkin biçimde kullanmakta olan ülkeler eğitime de büyük önem atfetmekte ve bu alanda yoğun çalışmalar yürütmektedirler. Kendi vatandaşlarının yetenek ve ilgileri doğrultusunda eğitilmelerine fırsat yaratarak iyi yönde davranış değişikliklerinin sağlanması ve buna yönelik çalışmaların yapılması da ayrı bir önem arz etmektedir. Ne var ki, bir ülkede yaşamakta olan insanların tamamı aynı düzeyde veya kendi istek ve yetenekleri doğrultusunda eğitim alamamakta ya da devlet tarafından sunulan eğitimde fırsat eşitlikleri türlü sebeplerden dolayı herkese aynı şekilde yansımamaktadır. Bu kişilere istenen davranış ve tutum değişikliklerinin edindirilememesinin ve eğitimde eşit düzeyde yararlanamamalarının nedeninin ve eğitim-öğretim sürecinde ortaya çıkan problemlerin ortadan kaldırılması ya da olabildiğince azaltılmasında uzaktan eğitim uygulamaları kullanılan yöntemlerden biridir (Kaya, 2002).

Yüz yüze eğitimin birçok üstünlükleri bulunmasına karşın eğitim gören birey açısından birçok sorunları da bünyesinde barındırmaktadır. Bu sorunlardan bazıları eğitim öğretim görülen kurumun uzaklığı, bu kurumlarda öğretim elemanı yetersizliği, ekonomik imkanların kısıtlılığı ve kapasite yetersizlikleridir. Bu nedenle çok sayıda devlet uzaktan eğitime yönelik düzenlemelerde bulunarak bu uygulamanın sağlıklı bir şekilde yaşama geçirilmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Günümüzde baş döndürücü bir hızla gelişimini ve değişimini devam ettiren teknolojik ilerlemeler bilgininde sınırsız ve hızlı bir biçimde bütün insanlara ulaşma imkânı sağlamış bundan dolayı da “hayat boyu öğrenme” kavramının ortaya çıkmasına imkân yaratmıştır. Öyle ki teknoloji uzaydan tutun ki elimizdeki cep telefonlarına kadar en yaşlı insandan en genç çocuğa kadar herkesin ulaşabildiği bir kavram haline gelmiş haliyle hayat boyu öğrenme kavramı günlük hayatta herkesin sürdürdüğü bir duruma ulaşmıştır. Uzaktan

eğitim hemen hemen herkes için büyük önem arz etmektedir. Zira uzaktan eğitimle beraber eğitimde fırsat eğitliğinin sağlanması, bu Şekilde başta engelli bireyler, türlü sebeplerden okula gidememiŐ kimseler, çalışmak zorunda olup okulunu tamamlayamamıŐ bireyler çocuklar, gençler ve yaŐlılarla birlikte bazı konularda kendisini geliştirmek isteyen bütün bireyler uzaktan eğitimden yararlanabilmektedirler (Yıldız, 2004).

1.7. Uzaktan Eğitimin Yararları ve Sınırlılıkları

Uzaktan eğitim ile başta okullar olmak üzere bütün kuruluŐlar, eğitim sisteminden doğan yüksek maliyeti düŐürme, geleneksel eğitim modelinden daha yüksek verimin alındığı sanal sınıf ortamında mesafeden ve ğrenci sayısından bağımsız bir gruba eğitim verme, yüksek kalitede kurslar düzenleme olanağına kavuŐmuŐlardır. Uzaktan eğitim, öğrencileri iyi bir teknolojik alt yapı ile klasik eğitimde olan ğrenci-öğretici etkileŐiminin sağladığı avantajlardan yararlanabilmekte ve ayrıca farklı medya gereçleri ile görsel açıdan zenginleŐtirilmiŐ etkili ve güçlü bir eğitim programından mezun olma olanağına da sahiptir.

Ayrıca geleneksel eğitim sistemlerinde yaŐanması olası başarısız olma korkusu, genel olarak uzaktan eğitim sisteminde ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle bazı insanlar, yüz yüze eğitimin yapıldığı sınıflarda kurs ya da programa katılmak yerine, uzaktan eğitim programlarına katılmayı tercih etmektedirler (Odabaş, 2003).

Uzaktan eğitimin çeşitli imkânlar sağladığı anlaŐılmaktadır. Bunlardan bazıları; insanlara değişik eğitim seçeneği sunma, fırsat eşitsizliğini en aza indirme, kitle eğitimini kolaylaŐtırma, eğitim programlarında standart sağlama, eğitimde maliyeti düŐürme, eğitimde niteliği arttırma, öğrenciye serbesti sağlama, öğrenciye zengin bir eğitim ortamı sunma, öğrenciyi sınıf ortamında öğrenim görmeye zorlamama, bireysel öğrenmeyi sağlama, bağımsız öğrenme sağlama, bireye öğrenme sorumluluğu kazandırma, ilk kaynaktan bilgi sağlama, uzmanlardan daha fazla kişinin yararlanmasını sağlama, başarının aynı koşullarda belirlenmesini sağlama, eğitimi bir taraftan kiteselleŐtirebilirken, diğer taraftan bireyselleŐtirebilme ve belli bir zaman ve kapalı alanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırma biçiminde sıralanabilir (Hızal, 1983)

Birçok yönden önemli imkânlar sağlayan uzaktan eğitimin bazı yönlerden sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bunlar Şu Şekildedir:

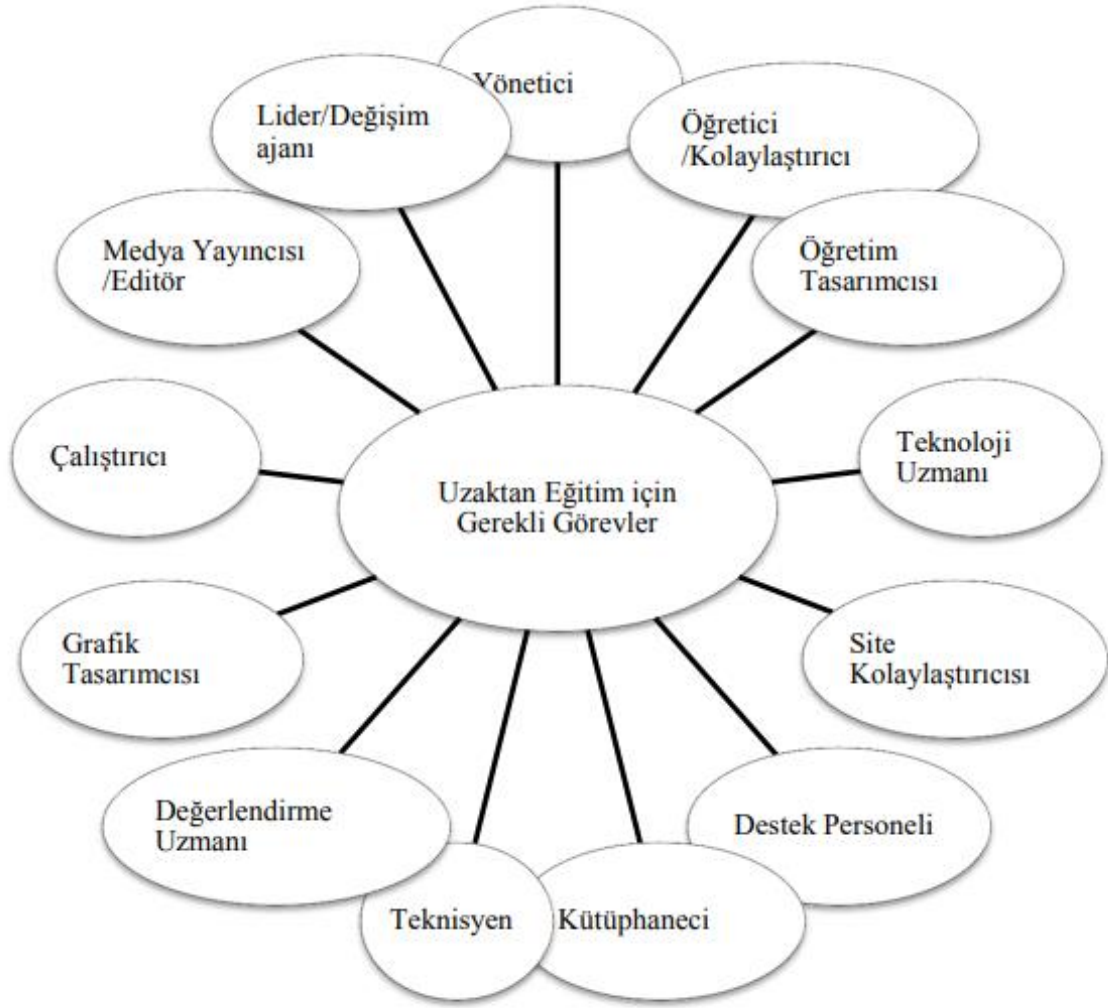
- Yüz yüze eğitim ilişkilerinin kolay sağlanamaması,

- Öğrencilerin sosyalleşmelerini engellemesi,
- Yardımsız ve kendi kendine öğrenme alışkanlığı olmayan öğrencilere yeterince yardım sağlayamama,
- Çalışan öğrencilerin dinlenme zamanını alma,
- Uygulamaya dönük derslerden yeterince yararlanamama,
- Beceri ve tutuma yönelik davranışların gerçekleştirilmesinde etkili olamama (Özdil, 1986),
- Ulaşım imkânlarına ve iletişim teknolojilerine bağımlı olma (Alkan, 1996)

1.8. Uzaktan Eğitim Yönetimi

Uzaktan eğitim kurumlarında değişik görevlerin olması yönetim yapısının ve işlevlerinin geleneksel örgün eğitim kurumlarından farklılık göstermesini gerektirir (Gürol ve Turhan, 2005).

Etkili bir uzaktan eğitim gerçekleştirilebilmesi adına lazım olan aşağıda bulunan şekilde ifade edilmiştir (Şekil 2.1; Williams, 2003).

Şekil 0.2. Uzaktan eğitim adına gereken görevler (Williams, 2003)

Uzaktan eğitim kuruluşlarında çalışmakta olan kişilerin beraber çalışmaları yalnızca uzaktan eğitimin gelişiminde değil bununla birlikte bu gelişime yönelik akademik değerlendirme ölçütlerinin meydana gelmesine de imkân yaratmaktadır. Ekiplerle disiplinler arası biçimde beraberce çalışmak kaynakları en üst seviyelere çıkartabilmekte ve öğretmenlerin üretim kapasitelerini de fazlalştırabilmektedir (Care ve Scanlan, 2001). Uzaktan eğitim kurumlarında meydana getirilecek bu ilişkilerin örgütsel yapıyı dinamik tutması beklenen bir durumdur. Uzaktan eğitim yapılarına yaşayan organizmalar şeklinde nitelendiren Black (2003), uzaktan eğitimde “yönetim, idare, liderlik ve politika” ile alakalı hususlarda hangi kavramların canlı tutulduğu üstüne araştırmalarda bulunmuştur.

Black’e (2003) göre uzaktan eğitim alanında yaşayan kavramlardan bir kısmı aşağıda yer alan biçindedir:

- “Canlı ve holistik, esnek, dinamik, devamlı gelişen süreç, proaktif, interaktif”,
- “Stratejik vizyonla ilerleyen, ileriye odaklı”,
- “Vizyonda bir birleştirici temel değer ve amaç”,
- “Açık işleyen sistem, açık işleyen alt sistemler bütünü, açık sosyal sistem”,
- “Kendi kendini düzenleyen ve örgütleyen”,
- “Karşılaştırmalı üstünlük kurma yetisi”,
- “Yeni uygun bir kaynak yaratma ve bulma kabiliyeti”,

Uzaktan eğitimin başarılı olabilmesinde bulunması gereken özelliklerden bazıları şunlardır; “işbirliğine açık, çevreyle birlikte yaratma, müşteri (öğrenci) odaklı, iyi iletişim kuran, birden fazla çözüme odaklı, sistemin çalışmasını takip eden insanlar, örgütsel kültür, örgütsel değişkenler, geçici bir yapı, referans bir kuruluş, sınırları açık, bilgi ve deneyim oluşturan, paylaşılan, yenilikçilerini tanıtan, ödüllü, korumalı, beslemeli, entelektüel, sosyal beceri, deneyim, bilgi ve deneyime bağlı bir eğitim örgütü, yüksek seviyeli yöneticiler (cesur vizyonerler, değişim ajanları)”. Bu kavramlar arasında “yüksek seviyeli yöneticiler (cesur vizyonerler, değişim ajanları) gerektiren” kavramı uzaktan eğitimde liderliğine dikkat çekmektedir. Uzaktan eğitimin kısa dönem başarısında en önemli faktörün yöneticiler olduğu ileri sürülmektedir (Brooks, 2003). Yalnız bir kurumu tek başına liderlikle ya da yalnızca yönetim ile yürütmek çok olası bir durum değildir, liderlik ve yönetim dengeli bir ikilidir, hem yönetim hem de liderlik başarının sağlanabilmesi adına hayati önem arz etmektedir. Yöneten insanlar “kontrol edebilir, işi ele alabilir veya işletebilirken” liderler; “rehberlik edebilir, etki altına alabilir veya ikna edebilirler”.

Lider ve yönetici kavramları arasında yapılan ayırım muhtelif tartışmalara konu olmuştur; öyle ki herhangi bir örgütün lideri aynı zamanda o örgütün yöneticisi olma mecburiyetinde değildir. Özetle yönetici olmadan da lider olunabilmektedir. Kimilerine göre liderlik ve yöneticilik birbirleri ile örtüşen kavramlardır (Bass, 2010). Bu sebeple kimi zaman bu ayrımı yapabilmek oldukça güç bir durum olabilmektedir (Leithwood ve Duke, 1999).

Kotter (1990) bu ayrımı aşağıdaki biçimde yapmaktadır:

“Liderlik süreci bir örgüt için vizyon geliştirmeyi, iletişim yoluyla bu vizyonu insanlara yaymayı ve insanları güçlendirerek motive etmeyi içerir. Bunun tersine yönetim süreci planlamayı, bütçelemeyi, organize etmeyi, istihdamı, kontrol etmeyi ve problem çözmeyi içerir.”

Bir kurumsal yapının hiçbir işi yerine getiremez duruma gelmesinin altında yatan sebebi olarak bu kurumda birçok yönetici bulunmasına karşın hiçbir liderinin bulunamaması

sayılabilir. Öyle ki mevcut yönetim var olan sistemin fonksiyonel biçimde çalışmasından da mesuldür. Şayet var olan sistem yönetimin geçerliliğini yitirmesinden ötürü değiştirilerek yeni bir sistemin meydana getirilmesi tasarlanıyorsa bu sistem liderliğe ihtiyaç duymaktadır. Mevcut sistemin yöneticisi haricinde sistemde iyi bir lider bulunmazsa yenilenme sürecinin ilk aşaması başarısız olabilir (Tüzel, 1999). Zaleznik (1997), bu fikre destek vererek “Yöneticiler ve liderler: Farklı mıdır? (Managers and leaders: Are they different?)” isimli çalışmasında yöneticilerin ve liderlerin örgütlere çok önemli katkı sağladıklarını fakat sağlamış oldukları bu katkılarda farklılık bulunduğunu; “liderlerin değişimin ve yeni yaklaşımların savunucusu, yöneticilerin durağanlığın ve bürokrasinin savunucu olduklarını” ifade etmektedir. Lunenberg (2011) aynı görüşle liderlerin insanları anlamak ve bağlılıklarını kazanmakla uğraşırken yöneticilerin görevlerini ifa etmek, otoriteyi sağlamak ve işlerin yolunda gitmesine çaba sarf ettiklerini ifade etmektedirler.

1.9. Konu Üzerine Yapılan Yurt İçi ve Yurt Dışı Çalışmalar

Çalışmanın bu kısmında çalışma konusuna yönelik ulusal ve uluslararası literatürde yapılmış olan çalışmalara yer verilmiştir.

Gürol ve Turhan (2005), tarafından gerçekleştirilmiş olan “Yönetim fonksiyonları bağlamında uzaktan eğitim yönetimi” isimli çalışmalarında ilk olarak yüz yüze eğitim veren ve uzaktan eğitim veren kurumlar arasında bulunan farklar yönetsel bir bakış açısıyla değerlendirilmiş akabinde, uzaktan eğitim kurumlarının yönetimi, yönetim fonksiyonları bağlamında (karar verme, planlama, örgütleme, iletişim, etki, koordinasyon, değerlendirme) incelenmiş çalışma sonucunda önerilerde bulunulmuştur.

Akdemir (2011), tarafından gerçekleştirilen “Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim” isimli çalışmasında Türk Yükseköğretiminde internet üzerinden uzaktan eğitim vermek üzere tercih edilen programlar ve öğrenme idare sistemlerini incelemiştir. Çalışma sonucunda elde etmiş olduğu bulgulara göre işletme ve bilgisayar sistemleri programlarının ve ticari amaçla geliştirilen ve açık kaynak kodlu ücretsiz erişilebilen öğrenme idare sistemlerinin Yükseköğretimimizde tercih edildiğini ifade etmiştir.

Gündüz ve Bozkuş (2013), tarafından gerçekleştirilmiş olan “Uzaktan eğitim yönünden eğitim liderliği” isimli çalışmalarında eğitim liderlerinin uzaktan eğitimde benimsemesi gereken davranışlar ve roller üzerinde literatür taraması gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda elde etmiş oldukları bulgulara göre; uzaktan eğitim liderlerinin değişime izin veren

yenilikçi, belirli fikirleri bulunan hedeflere ulaşmada farklı yol ve yöntemleri bulunan girişimciler olarak tanımlamışlardır.

İbiş ve Şenol (2021), tarafından gerçekleştirilen “Dönüşümcü liderlik stilinin uzaktan eğitime etkileri” isimli çalışmalarında “dönüşümcü liderliğin uzaktan eğitim sürecindeki önemi ve dönüşümcü liderlik stili boyutlarının uzaktan eğitim sürecindeki etkilerini” incelemişlerdir. Çalışmanın örneklemini, 2020-2021 eğitim öğretim yılı bahar döneminde bir devlet üniversitesinde öğrenim görmekte olan 17 gönüllü öğrenci oluşturmuştur. Çalışmayı durum çalışması modelinde gerçekleştirmiş çalışma verilerini yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak elde etmişlerdir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre “dönüşümcü liderlik alt boyutlarından idealize edilmiş etki boyutuna yönelik olarak öğrenci görüşleri genellikle rol model olma, etki bırakma, eğitimde değişimin öncüsü olma kategorilerinde toplandığını” ifade etmişlerdir.

Engin (2021), tarafından gerçekleştirilen “İlkokul öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde okul müdürlerine yönelik liderlik düşünceleri” isimli yüksek lisans tez çalışmasında; “Covid-19 (Koronavirüs hastalığı 2019) salgını sürecinde gerçekleşen uzaktan eğitim sürecinde, okul müdürlerinin gösterdikleri liderlik davranışlarını, ilkökul öğretmenlerinin bakış açısıyla ortaya koymayı” amaçlamıştır. Çalışma, nitel bir çalışma olup, olgu bilim deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak 6 farklı okuldan toplam 20 öğretmenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda; “öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde ders işleme araç ve programlarını kullanma konusunda yaşadıkları eksiklik nedeniyle, okul müdürlerinin en çok teknoloji liderliğine ihtiyaç duydukları, yapılan toplantılarda genellikle bu alanda destek talep ettikleri, ancak bazı öğretmenlerin toplantı dışında okul müdürlerine ulaşma konusunda sorunlar yaşadıkları” tespit edilmiş, bu duruma yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Almanthari vd. (2020), tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin uzaktan eğitimde karşılaştıkları engelleri ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Çalışma Endonezya’da ortaokulda çalışan 159 Matematik öğretmeniyle yapılmış ve dört alt boyutta ortaya çıkan engelleri incelemiştir. Öğrenci boyutundaki engelin uzaktan eğitim üzerinden en büyük engel olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Öğrenci, okul ve müfredat boyutları arasında pozitif yönde güçlü bir korelasyon ortaya çıkmıştır. Öğretmen boyutunda herhangi bir engelle karşılaşmamıştır. Sonuç olarak öğretmenlerin öğrencilere ulaşmada sorun yaşadıkları ve öğretmenlerin uzaktan eğitime ilişkin olumlu düşüncelere sahip oldukları görülmüştür. Öğrencilerin uzaktan eğitime

katılımının az olmasının altında yatan nedenin ortaya çıkarılması için de önerilerde bulunulmuştur.

Tartavulea, Albu, Albu, Dieaconescu ve Petre (2020), tarafından yapılan çalışma Covid-19 salgını nedeniyle önem kazanan uzaktan eğitime ani geçişin etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. 13 Avrupa ülkesinden 362 profesör ve öğrencilerden gelen veriler bu çalışmaya dahil edilmiştir. Üniversitelerin ve öğrencilerin bu sürece çok hızlı bir şekilde adapte oldukları ve bu sistemi hemen kullandıkları sonucu elde edilmiştir. Uzaktan eğitime geçiş sürecinin başında katılımcıların görüşü, uzaktan eğitimin öğretime katkısının orta düzeyde olacağı şeklinde iken katılımcıların çoğunda bu görüş değişerek yüz yüze eğitim döneminde de uzaktan eğitimin kullanılacağı kanaati oluşmuştur. Buna dayanarak kurumların desteğiyle uzaktan eğitime duyulan güvenin ve uzaktan eğitim değerlendirmelerinin objektifliği arasında pozitif yönde bir korelasyonu sonucu çıkmıştır.

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve analizi ile geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1 Araştırmanın Deseni

Araştırmanın deseni bütüncül çoklu durum çalışması olarak belirlenmiştir. Durum çalışmalarında araştırılan olay veya durum, kendi doğal kapsamında, yer ve zamanla sınırlı olarak araştırılmaktadır. Durum çalışması, araştırılan durum hakkında zengin bir şekilde açıklayıcı bilgiler sunar. Çalışmaya katılanların açıklamaları, görüşmelerden ve diğer veri kaynaklarından elde edilen bilgiler birleştirilerek çalışılan durum hakkında karar verilir. (Hancock and Algozzine, 2006). Bu çalışmada Covid 19 pandemi dönemi Azerbaycan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulamasının değerlendirmesi ve karşılaşılan sorunlar öğrenciler ve öğretim üyelerinin doğrudan yaşadıkları deneyimler yorumlanarak yansıtılmaya çalışılmıştır.

3.2 Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Azerbaycan'da yükseköğretim kurumlarında öğrenim gören 18 öğrenci ve 5 öğretim üyesi oluşturmaktadır. Araştırmaya katılanlar amaçlı örnekleme yöntemlerinden Kartopu Örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. “Bu yöntemde çalışmanın konusu ile ilgili olarak referans bir kişi seçilmekte ve bu kişi aracılığı ile diğer kişilere ulaşılmaktadır” (Biernacki ve Waldorf, 1981).

Tablo 0.3. Katılımcılara ait bilgiler

Sıra No	UNVAN	KOD	Cinsiyet	Yaş
1	Öğretim Üyesi	ÖÜ1	Erkek	43
2	Öğretim Üyesi	ÖÜ2	Kadın	45
3	Öğretim Üyesi	ÖÜ3	Kadın	45
4	Öğretim Üyesi	ÖÜ4	Kadın	40
5	Öğretim Üyesi	ÖÜ5	Kadın	52
6	Öğrenci	Ö1	Erkek	21
7	Öğrenci	Ö2	Erkek	20
8	Öğrenci	Ö3	Erkek	22
9	Öğrenci	Ö4	Erkek	24
10	Öğrenci	Ö5	Kadın	20
11	Öğrenci	Ö6	Kadın	21
12	Öğrenci	Ö7	Kadın	21
13	Öğrenci	Ö8	Kadın	22
14	Öğrenci	Ö9	Kadın	20
15	Öğrenci	Ö10	Kadın	21
16	Öğrenci	Ö11	Kadın	23
17	Öğrenci	Ö12	Kadın	25
18	Öğrenci	Ö13	Kadın	22
19	Öğrenci	Ö14	Kadın	22
20	Öğrenci	Ö15	Kadın	20
21	Öğrenci	Ö16	Kadın	21
22	Öğrenci	Ö17	Kadın	20
23	Öğrenci	Ö18	Kadın	25

Araştırmaya katılım sağlamış katılımcıların %21,7'si öğretim üyesi ve % 78,3'ü öğrenci olup bu katılımcıların ise, %78,3'ünün kadın %21,7'sinin ise erkek olduğu görülmüştür.

3.3 Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine uygun olarak hazırlanmış öğrenciler için 5 öğretim üyeleri için 5 sorudan oluşan görüşme formları kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacı tarafından geliştirilmiş soru setinden oluşan görüşme rehberi veya görüşme formu aracılığıyla yapılan, araştırmacının görüşme formunda yer alan soruları takip ettiği, ancak görüşmenin akışı doğrultusunda gerekli gördüğü durumlarda yeni sorular sorabildiği görüşmelerdir. Cohen ve Manion (1994), yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla güvenilir ve karşılaştırılabilir nitel veri toplanılabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Görüşmede öğrencilere yöneltilen sorular aşağıda verilmiş ve görüşme formu örneği EK1’de sunulmuştur. İlk 4 soru ilk dört alt probleme cevap ararken 5. ve 6. sorular beşinci alt problemi cevaplamaktadır.

1. Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için kurumunuz neleri hayata geçirdi?
2. Eğitimin uzaktan yapıldığı dönemde uygulamalı dersler ne şekilde yürütüldü?
3. Uzaktan eğitim sürecinde yapılan ödevlendirmeleri ve sınavları nasıl değerlendirirsiniz?
4. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimi karşılaştırıldığında nasıl değerlendirirsiniz?
5. Uzaktan eğitim alırken internet altyapısı ve teknik malzemeye ulaşımınız ne düzeydeydi? Bu konuda yaşanan sorunlara kurumunuz ne tür çözümler getirdi?
6. Uzaktan eğitim aldığınız dönemde derslere hazırlık ve sınavlara çalışmak için gerekli kaynaklara nasıl ulaştınız?

Veri toplamak üzere öğretim üyelerine yöneltilen sorular aşağıda sıralanıp görüşme formu örneği EK2’de verilmiştir. İlk 5 soru ilk dört alt probleme cevap ararken 6. soru altıncı alt problemi cevaplamayı amaçlamıştır.

1. Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için kurumunuz neleri hayata geçirdi?
2. Eğitimin uzaktan yapıldığı dönemde uygulamalı dersler ne şekilde yürütüldü?
3. Uzaktan eğitim sürecinde yapılan sınavları ve ödevlendirmeleri nasıl değerlendirirsiniz?
4. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimi karşılaştırıldığında nasıl değerlendirirsiniz?
5. Uzaktan eğitimde kullanılan yöntemlerin yüz yüze eğitimde eş zamanlı kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Uzaktan eğitim-öğretimde hazırlık seviyenizi ve becerilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

3.3 Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler 9 Mart-24 Nisan 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılar araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve araştırmanın gizliliği ve güvenliği konusunda katılımcılara güven verilmiştir. Gerekli bilgilendirmeler sonucunda katılımcılar, görüşmenin kaydedilmesi konusunda onay vermişler ve araştırmaya gönüllü olarak katılacaklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeler ortalama 35-40 dakika arasında değişmiştir.

Verilerin analizi, nitel araştırma yaklaşımına göre tasarlanan çalışmalarda kullanılan “içerik analizi” yoluyla yapılmıştır. İçerik analizi için Yıldırım ve Şimşek’in önerdiği (2011) dört aşama izlenmiştir. Öncelikle veriler kodlanmış, kodlanan verilerden temalar belirlenmiş, kodlar ve temaların düzenlenmiş ve son olarak bulgular tanımlanıp yorumlanmıştır. Analiz sürecinde öncelikle katılımcıların verdikleri yanıtlar bilgisayar ortamında transkript halinde oluşturulup buradan sorular bazında tasnif edilmiştir. Katılımcıların görüşlerinin analizinde, ifadelerin benzerliğine göre gruplamalar yapılmıştır. Görüşüne başvuru katılımcılar kodlanarak (Ö1, ÖÜ1...) açıklamalar yapılmıştır. Görüşme tekniği ile elde edilen veriler sayısallaştırılarak frekansları bulunmuştur. İfadelerdeki benzer öğeler gruplandırılmış ve gruba uygun olarak bir alt problemlerin bulgusunda temalar verilerle ilgili kodlar altında sunulmuştur. Bir sonraki aşamada ise araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için elde edilen temaların kodları temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşü alınmıştır.

3.4 Geçerlik ve Güvenirlik

Bir sonraki aşamada ise araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için elde edilen temaların kodları temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşü alınmıştır. Alan uzmanından belli alt problemlerde belirlenen kodları temalarla eşleştirmesi, belli alt problemlerde de kodları isimlendirmeleri istenmiştir. Alan uzmanının yaptığı eşleştirmeye araştırmacıların yaptığı eşleştirmeler karşılaştırılarak, araştırmanın güvenilirliğine yönelik Miles ve Huberman’ın (1994) uyum yüzdesi formülü kullanılmıştır. Buna göre uyum %90 olarak hesaplanmıştır. Böylece istenilen düzeyde bir güvenirlilik sağlandığı görülmüştür.

Araştırmada iç geçerliği sağlamak için, Covid-19 Pandemi dönemi Azerbaycan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulamasına ilişkin katılımcı görüşleri önce kodlanarak aktarılmış devamında katılımcılardan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Bulguların tutarlılığını sağlamak için temaları oluşturan kavramların kendi aralarında ve diğerler temalarla tutarlılığı değerlendirilmiş ve anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı test edilmiştir”. Dış geçerliği sağlamak için, araştırmanın tüm süreçleri detaylarıyla açıklanmıştır.

b) “Bulgular, alan yazınla karşılaştırılarak, bulguların anlamı ve uygulamadaki gerçekliklere ulaşılmaya çalışılmıştır”.

c) “Araştırmanın başka araştırmalarla test edilebilmesi için gerekli açıklamalar ayrıntılarıyla yapılmaya çalışılmıştır”.

d) “Görüşleri alınan katılımcılarla tekrar görüşülmüş ve bulgular paylaşılarak teyit ettirilmiştir. Araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlılığını) sağlamak için araştırma soruları açık bir biçimde ifade edilmiş ve araştırma aşamalarının araştırma soruları ile tutarlı olmasına dikkat edilmiştir”.

Bununla beraber iç güvenilirliği artırmak için bulguların tamamı doğrudan verilmiştir. Araştırmanın dış güvenilirliğini (teyit edilebilirliğini) artırmak amacıyla araştırmacı, süreçte yapılanları ayrıntılı bir biçimde tanımlamıştır. Ayrıca elde edilen ham veriler ve kodlamalar başkaları tarafından incelenebilecek şekilde araştırmacı tarafından saklanmaktadır.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular, katılımcıların görüşleri doğrultusunda belirlenen temalara göre ayrıştırılmış, katılımcı görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılarak özetlenmiştir.

4.1 Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2.'de Covid-19 Pandemi sürecinde eğitim-öğretimin verimli şekilde sürdürülmesi konusunda yükseköğretim kurumlarının neleri hayata geçirdiğine ilişkin öğretim elemanları ve öğrencilerin görüşleri ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 0.4. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitim-öğretimin verimli şekilde sürdürülmesi konusunda yükseköğretim kurumlarının neleri hayata geçirdiğine ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	n
Dersler ve sınavlar çevrimiçi yapıldı	5
Zoom ve Microsoft Teams uygulamaları kullanıldı	5
Hiçbir şey hayata geçirilmedi	3
Dersler kaydedilip sonrasında erişime açıldı	2
Ders saatlerinde değişiklikler yapıldı	1
Ders geçme notu azaltıldı	1
Konuyla ilgili anketler yapıldı	1

Tablo 4.1 incelendiğinde, Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için kurumun gerçekleştirdiği faaliyetlerden birinci sırada derslerin ve sınavların çevrimiçi yapılması ve Zoom ve Meet uygulamalarının kullanılması görüşleri her biri beş öğrenci tarafından ifade edilmiştir. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

“Online sınavlar yaptık.” (Ö1)

“Online eğitime geçildi. İmtihanları online şekilde verdik.” (Ö8)

“Online ders.” (Ö12)

“Online eğitimin düzenli bir şekilde yürütülebilmesi için Zoom, Microsoft Teams gibi.” (Ö4)

“Bir çok platformlar eğitim sürecinde uygulandı.” (Ö7)

“Zoom ve microsoft Teams ile eğitimimize daha verimli bir şekilde devam ettik.” (Ö11)

Tablo 4.1’de hiçbir şeyin hayata geçirilmediği teması ikinci sırada yer almaktadır. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

“Verimli olabilecek çokda bişey yapılmadı.” (Ö3)

“Hic bi rsey hayata geçirilmedi” cevaplarını vermiştir.”(Ö5)

Diğer bir görüş de derslerin kaydedilip erişime açık hale getirilmesi olmuştur. Bu konudaki görüşler aşağıdaki gibidir:

“Geçilen derslere erişimi olmayan öğrenciler için dersleri kaydedip kendi web sitesinde ulaşılabilen yaptı.” (Ö4)

“Dersler karatahta uygulamasında işlendi, kayıt altına alındı, sonradan dersi yeniden dinlemek imkanı sunuldu bu da bize avantaj oldu.”(Ö6)

Tablo 0.5. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitim-öğretimin verimli şekilde sürdürülmesi konusunda yükseköğretim kurumlarının neleri hayata geçirdiğine ilişkin öğretim elemanları görüşleri

Görüşler	n
Kaliteyi iyileştirmek için çalışmalar yürütüldü	5
Uzaktan eğitim uygulamasına ilişkin öğrenci ve öğretim üyelerine eğitim verildi	5
Toplantı ve konferanslar düzenlendi	2
Teams programı erişime açılıp kullanıldı	1
Blackboard uygulaması kullanıldı	1
İnternet ağı güçlendirildi	1

Tablo 4.2. incelendiğinde, Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimi verimli bir şekilde sürdürülmesi için yapılanlar konusunda beş öğretim üyesi kaliteyi iyileştirmek için çalışmalar yürütüldüğünü belirtmiştir. Bu konudaki görüşlerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Pandemiden sonraki aşamalarında, uzaktan eğitimin kalitesini iyileştirmek için çalışmalar yapıldı.”(ÖÜ1)

“Tüm katılımcılar muhtelif çalışmalar yapmışlar.” (ÖÜ4)

Tablo 4.2’de aynı şekilde beş öğretim üyesi tarafından dile getirilen görüş uzaktan eğitimle ilgili bilgilendirme çalışmaları konusunda olmuştur. Bu konudaki önemli görüşler aşağıda verilmiştir:

“Öğretmenlere Zoom programı üzerinden kısa sürede eğitim verildi. Eski nesil bunu zorlukla öğrendi.” (ÖÜ2)

“Öğretmenler, öğrencilerin derslere katılma zorluklarını göz önünde bulundurarak öğrencileri yetiştirdi.” (ÖÜ3)

“Çalışanlar eğitildi ve çevrimiçi kurslara gönderildi.” (ÖÜ4)

Tablo 4.2’de toplantı ve konferans düzenlenmesine ilişkin görüş iki öğretim üyesi tarafından dile getirilmiştir. Bu konudaki örnek görüş aşağıdadır:

“İleri döneminde yerel ve uluslararası eğitim alanında faaliyet gösteren eğitim kurumları ile ortak iş birliği çerçevesinde kurslar, toplantılar ve konferanslar düzenlendi.” (ÖÜ5)

Tablo 4.2’de bir öğretim üyesi Teams uygulamasının bir diğer öğretim üyesi de Blackboard uygulamasının kullanılmaya başlaması görüşünü ifade etmiştir. Konuyla ilgili öğretim üyeleri şunları söylemiştir:

“Uzaktan eğitimin kalitesini artırmak için Teams programı tercih edilmiş.” (ÖÜ2)

“Ekip programının yerini daha iyi ve daha erişilebilir bir eğitim süreci anlamına gelen Blackboard aldı. Slaytlar hiçbir engel ve sorun olmadan bu platformda sunuldu ve tartışmalar yapıldı.” (ÖÜ1)

Son olarak internet ağının güçlendirilmesi görüşü bir öğretim üyesi tarafından belirtildi. Bu konudaki görüş aşağıda verilmiştir:

“İnternet ağını güçlendirdi.” (ÖÜ3)

4.2 İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.3, Tablo 4.4.’de Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin ne şekilde yürütüldüğü konusunda ve öğrencilerin ve öğretim elemanlarının görüşleri ayrı ayrı sunulmuştur.

,Tablo 0.6. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin yürütülmesine ilişkin öğrenci görüşleri

Görüşler	n
Zoom, video call, teams üzerinden	12
Her şey tam ve verimli olarak yapıldı	5
Uygulamalı dersler yapılmadı	3
Uygulama süresi kısaltıldı	1
Kuramsal derslerle aralarında fark yoktu	1
Sadece hoca sundu	1
Online odalara bölündü	1
Küçük gruplar halinde çalışıldı	1

Tablo 4.3 incelendiğinde, eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin yürütülmesi konusunda oniki öğrenci “Zoom, video call, Teams üzerinden” görüşünü en sıklıkla dile getirmişlerdir. Bu konudaki öğrenci görüşlerine örnekler aşağıda verilmiştir:

“Zoom ile, bazen “task”lar için bazı programlarda.” (Ö11)

“Zoom üzerinden.” (Ö12)

“Teams uygulaması.” (Ö15)

“Video call şeklinde.” (Ö8)

“Hepsi online şekilde yapıldı.” (Ö10)

Tablo 4.3’de uygulamalı derslerin yürütülmesi konusunda her şeyin tam ve verimli olarak yapıldığı görüşü ikinci sırada yer almaktadır. Bu konuda öğrenci görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Çok güzel, her şey tam olarak yolundaydı.” (Ö1)

“Düzenli ve verimliydi.” (Ö5)

Tablo 4.3’de uygulamalı derslerin yapılmadığı görüşü üç öğrenci tarafından belirtildi. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

“Uygulamalı dersler olmadı.” (Ö2)

“Uygulamalı dersim yoktu, sunum projelerini Zoom üzerinden yaptık.” (Ö4)

“Bizim eğitim gördüğümüz alanda eğitim programında uygulamalı dersler mevcut değildi.” (Ö18)

Tablo 4.3’e göre öğrencilerden biri uygulama süresinin kısaltılması görüşünü aşağıdaki şekilde belirtmiştir.

“Uygulama ders süresi kısaltıldı, daha iyi oldu bence gözlerimiz çok ağrımaya başlamıştı.” (Ö9)

Tablo 0.7. Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin yürütülmesine ilişkin öğretim üyesi görüşleri

Görüşler	n
Uygulamalı derslerin yürütülme şekli	4
Sadece teorik dersler verildi	1

Tablo 4.4. incelendiğinde, öğretim üyesi görüşlerine göre uzaktan eğitimde uygulamalı derslerin yürütülmesi konusunda derslerin uygulama şekline ilişkin görüşler ilk sırada yer almıştır. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

“Uygulamalı dersler için karatahta kullandık.” (ÖÜ1)

“Az sayıda 6-7 öğrenci ile derslere girmeyi planladık.” (ÖÜ4)

“Teams.” (ÖÜ2)

“Eğitimler yapıldı, eğitim videoları izledim.” (ÖÜ3)

Tablo 4.4’de Covid-19 Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapıldığı dönemlerde uygulamalı derslerin yürütülmesine ilişkin bir öğretim üyesi sadece teorik derslerin yapıldığını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

“Zorunlu dersler belirli donanım gerektirdiğinden bu derslerin düzenlenmesi mümkün olmamıştır. Bu nedenle sadece teorik dersler verildi.” (ÖÜ5)

4.3 Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.5 ve Tablo 4.6’da Covid-19 Pandemi sürecinde ödevler ve sınavların nasıl olduğuna yönelik öğrenci ve öğretim üyelerinin görüşleri ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 0.8. Covid-19 Pandemi sürecinde ödevler ve sınavların nasıl olduğuna yönelik öğrenci görüşleri

Görüşler	n
Orta düzeyde	7
Sınavlar daha kolay	5

Normal	4
Çok İyi	2
Şeffaf	1
Kötü	1
Adaletsiz	1

Tablo 4.5’de öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde yapılan sınavlara ilişkin görüşlerini belirtmiştir. Yedi öğrenci ödevler ve sınavları “Orta düzeyde” olarak nitelendirmiştir. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

“Orta derecedeydi.” (Ö13)

“Ortalama.” (Ö15)

“10 puan üzerinden 5 ile, her ne kadar her şey önceden düzenlenmiş olsa da aniden internet problemleri veya sınav zamanı olduğun konumda yaşanan bilinmedik problemler yüzünden daha zor ola biliyor.” (Ö11)

“Çokta iyi olmuyordu ancak kötüde değildi.” (Ö14)

Tablo 4.5’e göre sınavların daha kolay olduğu görüşü ikinci sırada yer almaktadır. Bu konudaki öğrenci görüşleri şöyledir:

“Sınav soruları kolaylaşmıştı.” (Ö9)

“Sınavlar daha kolaydı.” (Ö2)

“Çok basit imtihanlar oluşturuldu.” (Ö8)

Tablo 4.5’de ödev ve sınavları “normal” olarak nitelendiren dört öğrenci görülmektedir.

“İnternet kesintisi gibi bazı teknik sorunlar sınav dönemlerini zorlaştırdı. Düzgün online sınav daha stresli oldu. Ayrıca, sınavların soruları ve içerikleri geleneksel sınavlarda olduğu gibi hemen hemen aynıydı.” (Ö17)

“Bazen bazı aksaklıklar olsa da çoğu zaman sorunsuz şekilde yönetiliyordu.”

(Ö13)

“10 üzerinden 7.” (Ö5)

Tablo 0.9. Covid-19 Pandemi sürecinde ödevler ve sınavların nasıl olduğuna yönelik öğretim üyesi görüşleri

Görüşler	n
Uzaktan eğitim kurallarına uygun olarak şartlar dikkate alındı	2
Mümkün olduğu kadar adil bir değerlendirme yapıldı	2
Motivasyon hem okul sırasında hem de okuldan sonra yapıldı	1

Tablo 4.6. incelendiğinde, uzaktan eğitim sürecinde verilen ödevler ve sınavlar konusunda “Uzaktan eğitim kurallarına uygun olarak şartların dikkate alınması” iki öğretim üyesi tarafından belirtilmiştir. Bu konuda öğretim üyeleri aşağıdaki cevapları vermiştir:

“Uzaktan eğitim kurallarına uygun olarak şartlar dikkate alındı. Değerlendirme, öğrencinin bilgi ve becerilerine dayalı olarak, öğretim üyeleri (sözlü ve yazılı) ve slaytlar kullanılmıştır.” (ÖÜ3)

“Görsel eğitimde olduğu gibi. Öğrencilerimizin internete erişimlerindeki sorunları da göz önünde bulundurarak bazı tavizler vermek zorunda kaldık. Program kapsamında öğrencilere görsel araçlar ve videolar gösterildi.” (ÖÜ1)

Tablo 4.6 ‘da “Mümkün olduğu kadar adil bir değerlendirme yapıldı” görüşünü de benzer şekilde iki öğretim üyesi ifade etmiştir. Bu konudaki görüşlerden biri aşağıdaki gibidir:

“Öğrencilere mümkün olduğu kadar adil bir değerlendirmeyi hiçbir çaba ve sorun yaşamadan uygulamaya çalıştık.” (ÖÜ5)

4.4 Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.7 ve Tablo 4.8.’de Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitim ve yüzyüze eğitimin karşılaştırılmasına yönelik öğrenci ve öğretim üyelerinin görüşleri ayrı ayrı sunulmuştur.

Tablo 0.10. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitim karşılaştırılmasına yönelik öğrenci görüşleri

Görüşler	n
Yüz yüze eğitimi daha etkili bulan	11

Yüz yüze eğitimi tercih eden	9
Uzaktan eğitimi daha iyi olarak gören	2
Uzaktan eğitim zamandan tasarruf sağladığını düşünen	2

Tablo 4.7 incelendiğinde, öğrenci görüşlerine göre uzaktan eğitimle yüz yüze eğitim karşılaştırmasında, 11 öğrenci yüz yüze eğitimi daha etkili olarak değerlendirmiştir. Bu konudaki önemli görüşler aşağıda verilmiştir:

“Yüz yüze eğitimin daha faydalı olduğunu düşünüyorum.” (Ö1)

“Yüz yüze eğitim çok daha başarılı sonuçlar veriyor.” (Ö12)

“Yüz yüze eğitimin daha iyi olduğunu düşünüyorum, çünkü uzaktan eğitime evden bağlandığımız için birçok zaman dikkat dağınıklığı ve odaklanamama problemleri ortaya çıkıyordu.” (Ö2)

“Yüz yüze eğitim daha iyi.” (Ö16)

“Yüz yüze eğitim daha etkili olur. Talebeler daha iyi derslerini öğreniyorlar.” (Ö8)

“Yüz yüze eğitim tabiki daha etkili ve daha sağlıklı.” (Ö19)

Tablo 4.7’de öğrencilerin dokuzu “Yüz yüze eğitimi tercih eden” kategorisinde yer alan görüş bildirmiştir. Bu konudaki öğrenci görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Yüz yüze eğitimi tercih ederim.” (Ö10)

“Tabiki yüz yüze eğitim.” (Ö11)

“Yüz yüze eğitimi tercih ederdim.” (Ö9)

“Tabiikide yüz yüze eğitimi seçerim.” (Ö14)

“Tabikide yüz yüze.” (Ö15)

“Yüz yüze eğitimi tercih ederim. Kişisel gelişimi arttırdığı için. Örneğin, derse katılımda öğrencilerin özgüvenleri artar ve etkileşim, öğretmen ve öğrenciler arasındaki iletişimi, öğrencilerin kendileri arasında daha kolay hale getirir.” (Ö17)

Tablo 4.7’de öğrenci görüşlerine göre uzaktan eğitimle yüz yüze eğitim karşılaştırıldığında, uzaktan eğitimin daha iyi olduğunu düşünen iki öğrencinin görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Derslere istediğin zaman ulaşma bilmek bakımından, derslerden başka sosyal, iş hayatına daha çok zaman ayırma bilmek adına uzaktan eğitim daha iyi.” (Ö4)

“Uzaktan eğitim daha iyi.” (Ö3)

“Uzaktan eğitim hayatımızda daha yeni bir sistem olduğu için gelecek zaman da daha da geliştirilmiş bir biçimde karşımıza çıkacağına eminim. Ama tabii ki geleneksel eğitimin Birçok açıdan daha avantajlı olduğunu düşünüyorum.” (Ö7)

“Bence Azerbaycan eğitim ortamı tam olarak uzaktan eğitime hazır durumda değil. Ancak gelecekte ilgili sorunlar ortadan kaldırıldığında daha da iyi olacaktır. Yüz-yüze eğitim öğrencilerin dersi tam ve efektif algılaması bakımından daha öndedir.” (Ö18)

Tablo 0.11. *Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitim karşılaştırılmasına yönelik öğretim üyesi görüşleri*

Görüşler	n
Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle eş zamanlı kullanımı	4
Yüz yüze eğitimin daha etkili olması	3
Derslere katılmayan öğrenciler için online erişim sağlanması	1

Tablo 4.8’de öğretim üyelerinin uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimi karşılaştırmalarına ilişkin görüşleri sunulmuştur. Dört öğretim üyesi uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimle eş zamanlı yapılması konusunda görüş bildirmiştir. Bu konuda öğretim üyelerinin görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Uzaktan eğitimde kullandığım quizleri geleneksel eğitimde kullanmak istiyorum.” (ÖÜ1)

“Üniversitenin hızlı interneti varsa akıllı tahtada her konuda video ve fotoğraf kullanmayı tercih ederim. Öğrencilere televizyon haberleri, röportajlar, röportajlar ve diğer gazetecilik türlerinden örnekler verirdim. Ama çok isterim.” (ÖÜ2)

“Şu anda hibrit sınıfları yapılıyor. Geleneksel öğretimde de uzaktan eğitimde olduğu gibi slaytlar kullanılmaktadır. İyi görüyorum. Öğretimde öğrenci-öğretmen birliği, öğretmenin yeni koşullara hazırlanması (tekniklerin kullanımı). ” (ÖÜ3)

“Her birinin kendine has özellikleri vardır. Modern zamanlarda uzaktan eğitimin birçok avantajı vardır. Programın işlevlerini kullanmak, öğrencilerle çalışmanıza olanak tanır.” (ÖÜ4)

Tablo 4.8’de üç öğretim yüz yüze eğitimin daha etkili olduğu konusunda görüş bildirmiştir. Bu konuda verilen cevaplar aşağıdadır:

“Uzaktan eğitim ile geleneksel eğitim arasında büyük bir fark vardır. Geleneksel eğitim daha etkilidir, uzaktan eğitim ise oldukça sıkıcı ve verimsizdir. Uzaktan eğitimin zaman kaybı olduğu doğru, sonuçlar açısından geleneksel eğitim çok daha iyi.” (ÖÜ1)

“Uzaktan eğitim hiçbir zaman tam zamanlı eğitimin yerini alamaz. Örneğin bir arkadaşınızla telefonda konuşuyorsunuz ve onunla yüz yüze konuşuyorsunuz, değil mi?” (ÖÜ2)

“Online eğitimin eğitim ortamımızda uygulanması günümüz şartlarından dolayı yüzde yüz eğitim kadar etkili olmamıştır. Ama elimizden geldiğince en etkili yöntemleri kullanmaya çalıştık.” (ÖÜ5)

“Deneyim kazanıldıktan sonra olumlu sonuçlar alınabilir. Uzaktan eğitimin en büyük avantajı zamandan tasarruf sağlamasıdır.” (ÖÜ4)

Son olarak bir öğretim üyesi uzaktan eğitimin derslere katılamayan öğrenciler için online erişim sağlaması konusunda görüş bildirmiştir. Öğretim üyesinin bu konudaki cevabı şöyledir:

“Ayrıca rahatsızlıkları nedeniyle fiziksel olarak derslere katılamayan öğrenciler için online erişim sağlanabilecek ve en azından derslerinden geri kalmamaları sağlanacaktır.” (ÖÜ5)

4.5 Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.9’da Covid-19 Pandemi sürecinde öğrencilerin almış oldukları uzaktan eğitim ile ilgili neler yaşadıklarına yönelik görüşleri sunulmuştur.

Tablo 0.12. Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimle ilgili yaşananlara ilişkin öğrenci görüşleri

Temalar	Görüşler	n
Yaşanan sorunlara kurumsal çözüm	Ara sıra sorunlar oldu, ancak çözüm bulunmadı	7
	Bir sorun olmadı	6
	Ara sıra sorunlar oldu, ancak çözüm bulundu	4
Derslere hazırlık ve sınavlara çalışmak için gerekli kaynaklara ulaşma şekli	İnternet üzerinden kendi çabasıyla (WhatsApp, e-posta, online üniversite kütüphanesi, Youtube)	8
	Öğretim üyelerinin sağladığı kaynaklar	7
	Kütüphaneler	2
	Online kitap mağazaları	1
	Arkadaşları aracılığıyla	1

Tablo 4.9. incelendiğinde, uzaktan eğitim ile ilgili yaşananlara yönelik öğrencilerin görüşleri “*Yaşanan sorunlara kurumsal çözüm*” ve “*Derslere hazırlık ve sınavlara çalışmak için gerekli kaynaklara ulaşma şekli*” olarak iki tema altında toplanmıştır.

Uzaktan eğitimde yaşanan sorunlara ilişkin kurumsal çözümler teması altında yedi öğrenci “*Ara sıra sorunlar oldu, ancak çözüm bulunmadı*” görüşünde bulunmuştur. Bu konudaki önemli öğrenci görüşleri aşağıda verilmiştir:

“*Kurum bir çözüm getirmedi.*” (Ö5)

“*Üniversite hiçbir şey yapmadı.*” (Ö8)

“*İnternet zayıftı, bu yüzden bazı derslerimiz yarım kalmıştı ve dersleri tekrar geçmek zor oluyordu.*” (Ö9)

“*Onlar mobile internetle temin etdiler.*” (Ö10)

“*Bazen kötüydü ve bu konuda hiç kimse çözüm bulmaya çalışmıyordu.*” (Ö14)

Tablo 4.9’da görüldüğü gibi beş öğrencinin cevabı “*Bir sorun olmadı*” görüşü altında yer almıştır. Bu konudaki öğrenci cevapları aşağıda verilmiştir:

“Bir sorun yaşamadım.” (Ö1)

“Bu konuda problem yaşamadım.” (Ö4)

“Çok iyi şekilde yürütüldü.” (Ö15)

“İnternet ulaşımı 10/10. Kurumum internet sorunu olan öğrencilerin bu konuyla ilgili tüm masraflarını karşıladı.” (Ö19)

“Kurumumuz her şeyi çok iyi şekilde halletti.” (Ö16)

Öğrencilerden dördü yaşanan sorunlara getirilen kurumsal çözümler teması altında “Ara sıra sorunlar oldu, ancak çözüm bulundu” konusunda görüş bildirmiştir. Bu konudaki görüşler aşağıda verilmiştir:

“Teknik malzemelere ulaşımım üst düzeydeydi. Oluşan sorunlarla ilgili kurumumuz (üniversite) sınavların zamanını değiştirmek, erişimimiz olduğundan emin olmak gibi çözümler getirdi.” (Ö2)

“Genellikle internet altyapısı ve teknik malzemeye ulaşımında bir sorun olmadı. Amma sorunu olan arkadaşlar için yeniden sınavlar organize edildi.” (Ö18)

“Ara sıra donmalar oluyordu daha sonra ortadan kaldırıldı.” (Ö3)

“Tabii ki her zaman İnternet altyapısı iyi değildi. Zaman- zaman platformlarda internet erişmesinde sorunlar yaşayabiliyorduk. Bu yüzden bazı platformlarda dersi Recording’e alıp erişmesi zor olan öğrencilere aktarılıyordu.” (Ö7)

Tablo 4.9’da uzaktan eğitimde öğrencilerin yaşadıkları, bir diğer tema olan “*Derslere hazırlık ve sınavlara çalışmak için gerekli kaynaklara ulaşma şekli*” altında toplanmıştır. Bu tema altında sekiz öğrenci ders hazırlığı ve sınavlara çalışma konusunu kendi çabalarıyla internet üzerinden hallettikleri yönünde görüş bildirmiştir. Bu konudaki öğrenci görüşleri aşağıda verilmiştir:

“Farklı internet siteleri.” (Ö1)

“İnternet üzerinden.” (Ö2)

“İnternette ulaşabildim.” (Ö3)

“İnternet üzerinden.” (Ö8)

“Evet bugünlerde her şeye internetten ulaşabildiğimiz için kolaydı.” (Ö11)

“İnternetle.” (Ö12)

“ İnternet üzerinden.” (Ö16)

“İnternet taraması sonucunda ulaşılan bilgiler yardımcı oldu.” (Ö18)

“Online ulaştım.” (Ö10)

Bu tema altında yedi öğrenci öğretim üyelerinin sağladığı kaynaklardan hazırladıklarını ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili öğrenci görüşleri şu şekildedir:

“Profesörlerin üniversitenin web sitesinde paylaştıkları kaydedilmiş derslerle.” (Ö4)

“Hocanın verdiği pdf ler.” (Ö5)

“Gerekli kaynaklar hoca tarafından uygulamaya indiriliyordu.” (Ö6)

“Uzaktan eğitim için uygulanmış platformlarda öğretmenlerin yerleştirdikleri kaynaklarla yetinebiliyorduk.” (Ö7)

“Hocalar sayesinde.”(Ö13)

“Hocalarından mail üzerinden gönderdiği ders notları (pptx, docx ve s.).” (Ö18)

“Üniversitenin sitesi üzerinde tüm materyaller düzenli olarak paylaşıldı.” (Ö19)

Kütüphanelerden yararlandıklarını belirten iki öğrenci de şöyle demiştir:

“Kütüphaneler sayesinde.” (Ö1)

“Online üniversite kütüphanesi.” (Ö17)

Ayrıca bir öğrenci *“Online kitap mağazalarından” (Ö15)* cevabını verirken, bir öğrenci de *“Arkadaşlarım sayesinde” (Ö1)* şeklinde görüş bildirmiştir.

4.6 Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 4.10’da Covid-19 Pandemi sürecinde öğretim üyelerinin uzaktan eğitim vermeye hazırlık düzeylerine ilişkin görüşleri sunulmuştur.

Tablo 0.13. Covid-19 Pandemi sürecinde öğretim üyelerinin uzaktan eğitim uygulamalarına hazırlık düzeyine ilişkin görüşleri

Görüşler	n
Hazırlık için eğitim verilmesi	4
Kurumun alt yapısının ve öğretim elemanlarının bilgi eksikliği	4
Olumlu katkı sağlayan uygulamalar	4

Tablo 4.10. incelendiğinde, dört öğretim üyesi “*Hazırlık için eğitimler verilmesi*” konusunda görüş belirtmiştir. Bu konuda öğretim üyelerinin cevapları aşağıdaki gibidir:

“*Zoom programı için hazırlıklar devam ederken, program hakkında öğretmen ve öğrencilere bilgi verildi, YouTube'daki videolar izlendi.*” (ÖÜ3)

“*Öğretmenlere Zoom programı üzerinden kısa sürede eğitim verildi. Eski nesil bunu zorlukla öğrendi.*” (ÖÜ2)

“*Çalışanlar eğitildi ve çevrimiçi kurslara gönderildi.*” (ÖÜ4)

“*İleri döneminde yerel ve uluslararası eğitim alanında faaliyet gösteren eğitim kurumları ile ortak iş birliği çerçevesinde kurslar, toplantılar ve konferanslar düzenlendi.*” (ÖÜ5)

Tablo 4.10'da dört öğretim üyesinin “*Kurumun alt yapısının ve öğretim üyelerinin bilgi eksikliği*” görüşünü destekleyen cevaplar verdikleri görülmektedir. Bu konuda öğretim üyelerinin cevapları aşağıdaki gibidir:

“*Pandemi nedeniyle uzaktan eğitime geçiş çok düşük oldu. Çalıştığım okulda da uzaktan eğitim konusunda bilgi eksikliği vardı.*” (ÖÜ1)

“*Pandeminin ilk aşamasında üniversitedeki durum yetersizdi, uzaktan eğitim hakkında neredeyse hiçbir fikir yoktu.*” (ÖÜ2)

“*Pandeminin başlangıcında eğitim kurumumuz duruma hazır değildi. Bu durum devletin kararıyla ve tüm eğitim kurumlarının belirli bir süre askıya alınmasıyla sonuçlanmıştır.*” (ÖÜ5)

“O dönemde, hazırlık 50/50 idi. Uzaktan eğitimde deneyimsizlik vardı. İnsanlar iletişim kurmak için ekranın önünde konuşma kompleksine sahipti.” (ÖÜ4)

Tablo 4.10’da dört öğretim üyesinin *“Olumlu katkı sağlayan uygulamalar”* görüşünü destekleyen cevaplar verdikleri görülmektedir. Bu konuda öğretim üyelerinin cevapları aşağıda verilmiştir:

“Ekip programının yerini daha iyi ve daha erişilebilir bir eğitim süreci anlamına gelen Blackboard aldı. Slaytlar hiçbir engel ve sorun olmadan bu platformda sunuldu ve tartışmalar yapıldı.” (ÖÜ1)

“Uzaktan eğitimin kalitesini artırmak için Teams programı tercih edildi.” (ÖÜ2)

“Ağ güçlendirildi.” (ÖÜ3)

“Pandeminin sonraki aşamalarında, uzaktan eğitimin kalitesini iyileştirmek için çalışmalar yapıldı, Tüm katılımcılar muhtelif çalışmalar yapmışlar.” (ÖÜ4)

V. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Uzaktan eğitimin dünya genelinde yaygınlaşmasındaki en önemli faktörün yaşam boyu öğrenme gereksinimi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu ihtiyacı karşılamak için uzaktan eğitim alanıyla alakalı yeni eğitimcilere ve liderlere gereksinim bulunmaktadır (Portugal, 2006). İlk etapta mektup ile başlamış olan uzaktan eğitim geçen zaman içerisinde radyo, televizyon, telekonferans ve internetin hayatımıza girmesiyle birlikte sanal sınıflar şeklinde gelişimini sürdürmektedir (Kazu ve Özdemir, 2002). Günümüz koşullarında “artık uzaktan eğitimin tasarlanması için, hangi pedagojik şartlar altında, hangi öğrencilerle, hangi içerik ve teknoloji medyasının kullanılmasıyla sağlandığının bir bileşkesidir ve buna bakılmalıdır” (Bernard ve diğerleri, 2003).

Bu çalışmada da Azerbaycan yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitim uygulamaları ele alınmış ve bulgular ışığında ulaşılan sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Araştırmada öğrencilerden elde edilen sonuçlara göre, Covid-19 pandemi sürecinde dersler ve sınavlar çevrimiçi yapılmış ve bunu destekleyen Zoom ve Meet gibi uygulamalar devreye sokulmuştur. Uzaktan eğitimde öğrencilerin canlı derse katılmak yerine kaydedilip erişime sunulan derslere yöneldiği de söylenebilir. Bazı kurumların uzaktan eğitimin düzenlenmesine yönelik hiçbir şey yapmamış olmaları, eğitimin uzaktan yapılmasını zorunlu kıldığı durumlarda nasıl mağduriyet yarattığı görülebilmektedir. Bu konuda öğretim üyeleri ise genel olarak kurumlarının kalite iyileştirme ve uzaktan eğitim uygulamaları konusunda eğitimler vermesine dikkat çekmişlerdir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğuna göre, uygulamalı derslerin de çevrimiçi yapıldığı görülürken, kuramsal derslerden farklı olmadan öğretim üyesi tarafından sunulduğu, sürelerin kısaltıldığı ve bazen hiç uygulamalı ders yapılmadığı sonucuna varılmaktadır. Araştırmaya katılan öğretim üyelerinden elde edilen sonuçlara göre de uygulamalı derslerin yürütülmesinin sadece çevrimiçi ve teorik düzeyde kaldığı görülmektedir.

Araştırma sonuçları öğrencilerin yarıya yakınının uzaktan eğitim sürecindeki ödevleri ve sınavları ortalama olarak değerlendirdiğini ve bazılarının sınavları ve ödevleri bu dönemde

daha kolay bulunduğunu göstermektedir. Bazı öğrencilerin bu dönemdeki sınav ve ödevleri normal olarak nitelendirerek geleneksel yüz yüze dönemlere göre bir farklılık atfetmedikleri görülmektedir. Öğretim üyelerinin ise uzaktan eğitimin şartlarını göz önünde bulundurarak mümkün olduğunca adil değerlendirmeler yapmaya çalıştıkları ve öğrencilere motivasyon sağlamaya çalıştıkları sonucuna varılmıştır.

Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimin karşılaştırılmasına yönelik sonuçlara göre öğrencilerin yüz yüze eğitimi daha etkili bulunduğu ve tercih ettiği görülürken, öğretim üyeleri, yüz yüze eğitimi etkili bulmakla beraber, çoğunlukla uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitimi eş zamanlı kullanmayı tercih etmektedir. Uzaktan eğitimin zaman konusunda öğrenciye sunabileceği alternatif fırsatlar da tercih sebebi olarak değerlendirilebileceği gibi yüz yüze eğitime katılmada sıkıntı çekebilecek öğrenciler için de fırsat olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Covid-19 Pandemi sürecinde yaşananlarla ilgili sonuçlar öğrenciler açısından genel olarak değerlendirildiğinde çoğunluğun, sorunlarına çözüm bulunanlar dahil, süreci sorunsuz geçirdiği söylenebilir. Ancak öğrencilerin yarıya yakınının uzaktan eğitimde çözümsüz kalmış sorunlar yaşadıkları ve gerek ders çalışmak gerekse sınavlara hazırlanmak için kaynaklara erişimi kendi çabalarıyla ve öğretim üyesi desteğiyle sağladıkları görülmektedir.

Son olarak öğretim üyelerinin Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitim uygulamaları için çoğunlukla alt yapı donanımı ve bilgi yetersizliğine vurgu yapmış olmaları, sürecin başlangıcında duruma hazırlıksız yakalandıklarına, ilerleyen aşamalarda verilen eğitimlerle bu eksikliklerin giderilmeye çalışıldığına işaret edebilir. Ayrıca kurumların belli çevrimiçi eğitim uygulamalarını kullanıma sunmaları ve internet ağlarını güçlendirmeleri öğretim üyelerinin süreç içerisinde daha hazır hissetmelerini sağlamış olabilir.

5.2.Tartışma

Günümüzde uzaktan eğitim, uygulama aşamasında birçok açıdan kamu ve kişi yararı olan bir öğretim türüdür. Ancak özellikle uygulama ve laboratuvar ortamı gerektiren alanlarda bazı dezavantajları da bulunmaktadır (Berigel ve Çetin, 2018). Bu araştırmada da uygulamalı derslerin çevrimiçi ve teorik düzeyde kaldığına ilişkin sonuçlar uzaktan eğitimdeki dezavantajlı durumu desteklemektedir. Sayan (2020) da çalışmasında öğretim elemanlarının tamamına yakınının uygulamalı derslerde eksiklik olduğunu ifade ettiklerini bulgulamıştır.

Bu çalışmadaki öğretim üyelerinin kendi bilgi yetersizliklerinden ve uzaktan eğitim vermeye hazır olmadıklarından bahsetmeleri, Berigel ve Çetin'in (2018), uzaktan eğitimde öğretmenlerin rollerinin yeniden tanımlanması ve bu rollere göre uygun yeterlilikler geliştirmesi gerektiği konusunun önemine dikkat çekmektedir. Sayan (2020) tarafından gerçekleştirilen "Covid-19 pandemisi sürecinde öğretim elemanlarının uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi" isimli çalışmada akademisyenlerin ve kurumların uzaktan eğitime hazır olmadıkları ve eksikliklerin olduğu bulgulanmıştır. Tuncer ve Tanas'ın (2011) yapmış olduğu çalışmada, akademisyenler uzaktan eğitim konusunda genel bir bilgi sahibi olduklarını ancak daha önce uzaktan eğitim vermediklerini ve kurumlarının uzaktan eğitim konusunda bilgilendirici bir faaliyet planlamadığını ifade etmiştir. Bu konunun önemi Barış ve Çankaya (2016) tarafından yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilecek hizmet içi eğitimler aracılığıyla "öğretim elamanlarının desteklenmesi ve uzaktan eğitim süresince geri bildirimler alınarak gerekli değişikliklerin yapılması da sunulan eğitimin kalitesini artıracaktır" şeklinde ortaya konmuştur.

Uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitimi karşılaştırmasında öğretim üyelerinin yüz yüze eğitimi tercih ettikleri bulgusu Sayan'ın (2020) bu konudaki çalışmasında öğretim elemanlarının yüzde yetmiş sekizinin yüz yüze eğitimden aldıkları verimi alamadıkları bulgusuyla desteklenebilir.

Covid-19 Pandemi sürecinde yaşananlarla ilgili bazı öğrencilerin sorun yaşamamış olması ve yaşayanların da sorunlarına çözüm bulunduğunu ifade etmesi bulgusu, Altuntaş ve arkadaşlarının (2020) uzaktan eğitim sürecinin teknik açıdan becerileri artırarak sürece uyum sağlamalarını kolaylaştırdığı ve öğrencilerin kurumlarının sundukları uzaktan eğitim platformlarından memnun oldukları bulgusuyla benzeşmektedir.

Bu çalışmada bazı kurumlarda uzaktan eğitimin düzenlenmesine yönelik bir şey yapılmamış olmasının getirdiği kurumsal yetersizliklere ve öğretim üyelerinin uzaktan eğitim uygulamaları için çoğunlukla alt yapı donanımı ve bilgi yetersizliğine vurgu yaptıkları görülmektedir. Nitekim, Karadağ ve diğerlerinin (2021) çalışmasında da uzaktan eğitim açısından üniversitelerin insan kaynağı, donanım, sınavların yürütülmesi ve bütçe gibi konularda düşük ve yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır.

5.3.Öneriler

5.3.1. Uygulayıcılara öneriler

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlardan yararlanılarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Azerbaycan uzaktan eğitim kurumlarının mevcut sisteme yönelik alt yapı yatırımlarını artırarak devam ettirmelidir.
- Uzaktan eğitim sisteminde hem öğretim üyelerine hem de öğrencilere aralıklı zamanlarda hizmet için eğitim uygulamaları verilip, sistemin daha iyi geliştirilmesine yönelik görüş ve düşünceleri alınmalıdır.
- Dünya genelindeki uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik yeni bilgi ve teknoloji uygulamalarının takibi yapılıp, mevcut sistem güncellenmelidir.
- Uzaktan eğitim sistemi devamlı canlı ve dinamik tutulmalıdır.

5.3.2. Araştırmacılara öneriler

- Bu çalışmada, Covid 19 pandemi sürecinde Azerbaycan yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim uygulaması öğrenci ve öğretim üyesi görüşleri doğrultusunda tüm yönleri ile incelenmiştir. Başka bir çalışmayla diğer öğretim kurumlarında da uzaktan eğitim uygulaması araştırılabilir. Eğitimle veren öğretim elemanlarının görüşleri araştırılabilir. Böylece uzaktan eğitim uygulamasının bütün eğitim kurumlarında uygulamasında olumsuz yönlerinin düzeltilmesini sağlayacak önerilerde bulunulabilir.
- Daha fazla sayıda üniversitenin katılımı sağlanarak çalışma grubu genişletilebilir. Böylece daha büyük boyutta bir çalışma gerçekleştirilebilir.
- Çok sayıda alanda uygulamalı ders olduğu için, bu çalışmada dahil edilmemiş öğrenci ve akademisyenlerin bulunduğu bölümlere yönelik yapılabilecek bir çalışmayla bu çalışmanın sonuçları mukayese edilebilir ve aralarındaki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konabilir.

KAYNAKÇA

- Ahmedov H. (2011). *Azerbaycan ekolünün tarihi ve pedagojik düşünce*. Bakü: Uluslararası Üniversite – NPM.
- Akdemir, Ö. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (2), 69-71.
- Akyol, B., & Yazıcı, A. Ş. (2017). Okul Müdürlerinin Liderlik Davranışları İle Öğretmen Özerkliği Arasındaki İlişki. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (10), 189-208.
- Altuntaş, E. Y., Başaran, M., Özeke, B., & Yılmaz, H. (2020). Covid–19 Pandemisi Sürecinde Üniversite Öğrencilerinin Yükseköğretim Kurumlarının Uzaktan Eğitime Yönelik Stratejilerine Ve Öğrenme Deneyimlerine İlişkin Algı Düzeyleri. *Uluslararası Halkla İlişkiler ve Reklam Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 8-23.
- Aslantaş, T. (2014). *Uzaktan eğitim, uzaktan eğitim teknolojileri ve Türkiye’de bir uygulama*. <http://www.tankutaslantas.com/wp-content/uploads/2014/04/Uzaktan-Egitim-Uzaktan-Egitim-Teknolojileri-ve-Turkiyede-bir-Uygulama.pdf>
- Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Kanunu, 1993-2002.
- Azerbaycan Devlet İstatistik Komitesi Raporları, 2015-2021
- Aziz, A. (1982). *Radyo ve televizyonla eğitim*. Ankara Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Merkezi (EFAM). Ankara: Sevinç Matbaası.
- Bagirzade M. (2016). *Azerbaycan'da Eğitim Sektörünün ve İş İlişkilerinin Gelişimi İçin Beklentiler*. Bakü: ATIB / TİKA
- Bakan, İ., & Büyükbeşe, T. (2010). Liderlik “türleri” ve “güç kaynakları” na ilişkin mevcut-gelecek durum karşılaştırması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2010(2), 73-84.
- Barış, M. F., & Çankaya, P. (2016). Akademik personelin uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri. *International Journal of Human Sciences*, 13(1), 399-413. doi:10.14687/ijhs.v13i1.3378

- Bass, B. M., & Steidlmeier, P. (1999). Ethics, character, and authentic transformational leadership behavior. *The leadership quarterly*, 10(2), 181-217.
- Beaudoin, M., "Distance education leadership for the new century", *Online Journal of Distance Learning Administration*, 6 (2) (2003).
- Beaudoin, M., "Distance Education Leadership: An Essential Role for the New Century", *Journal of Leadership Studies*, 8 (3) (2002).
- Berigel, M. ve Çetin, İ. (2018) *Uzaktan Eğitimde Öğreten ve Öğrenen Rollerini*: Pegem Akademi
- Bernard, R. M., Abrami, P.C.; Yiping, A., E. Borokhovski, A. Wade, L. Wozney, P. A. Waller, and M. F.L. Yiping; Huangmesi, B. (2004). *How Does Distance Education Compare With Classroom Instruction? A Meta-Analysis of the Empirical Literature*. *Review of Educational Research* 74(3). DOI: 10.3102/00346543074003379
- Biernacki P, Waldorf D. Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological methods & research*.1981;10(2):141-63.
- Birişçi, S. (2013). Video konferans tabanlı uzaktan eğitime ilişkin öğrenci tutumları ve görüşleri. *Journal of Instructional Technologies and Teacher Education*, 2(1), 24-40.
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi (AUAd)*, 3(2), 85-124. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/auad/issue/34117/378446adresinden> edinilmiştir.
- Bozkurt, A. (2020). Koronavirüs (Covid-19) pandemi süreci ve pandemi sonrası dünyada eğitime yönelik değerlendirmeler: Yeni normal ve yeni eğitim paradigması. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 112-142.
- Buono, A. F., & Bowditch, J. L. (1990). Ethical considerations in merger and acquisition management: A human resource perspective. *SAM Advanced Management Journal*, 55(4), 18.
- Capowski, G. (1994). *Anatomy of a leader: Where are the leaders of tomorrow?*. *Management Review*, 83(3), 10.

- Casey, B. J., Getz, S., & Galvan, A. (2008). *The adolescent brain*. Developmental review, 28(1), 62-77.
- Çağlar, İ. (2004). İktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencileri ile mühendislik fakültesi öğrencilerinin liderlik tarzına ilişkin eğilimlerinin karşılaştırmalı analizi ve Çorum örneği. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 91-108.
- Çakmak, A. Ç. (2013). *Uzaktan eğitim hizmetinin öğrenciler tarafından değerlendirilmesi: Karabük Üniversitesi'nde bir uygulama*.
- Çelik, C., & Sünbül, Ö.(2008). 'Liderlik algılamalarında eğitim ve cinsiyet faktörü: Mersin ilinde bir alan araştırması', *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 49-66.
- Çelik, V. (2007). *Eğitimsel liderlik*. (4. basım). Ankara: Pegem A.
- Dikmen, B. (2012). *Liderlik kuramları ve dönüştürücü liderlik kuramının çalışanların örgütsel bağlılık algıları üzerindeki etkisine yönelik uygulamalı bir araştırma* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Doğanay, A., & Erdal, Ş. E. N. (2007). Liderlik tarzlarının çalışanların bağlılık seviyesi ve performansına etkisi: Başakşehir Belediyesinde bir uygulama. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 324-348.
- Duran, M. S., & Mustafa, A. C. A. R. (2020). Bir virüsün dünyaya ettikleri: Covid-19 pandemisinin makroekonomik etkileri. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 10(1), 54-67.
- Durdağı, A. K. A. N., & Yalçın, S. (2015).Okul Yöneticilerinin Liderlik Stilleri İle Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, (11), 123-150.
- Ekren, G. (2014). *Türkiye'de uzaktan eğitim yönetiminde liderlik anlayışı*. Gazi Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü, Yönetim Bilişim Enstitüsü Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara.

- Engin, E. (2021). *İlkokul Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Okul Müdürlerine Yönelik Liderlik Düşünceleri* (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).
- Eren, E. (2001). *Yönetim ve organizasyonda çağdaş ve çüresel yaklaşımlar*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Giri, V. N., & Santra, T. (2010). *Effects of job experience, career stage, and hierarchy on leadership style*. *Singapore Management Review*, 32(1), 85-94.
- Gündüz, Y., & Bozkuş, K. (2013). *Uzaktan eğitim yönünden eğitim liderliği*. 4. Eğitim Yönetimi Forumu, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, Tam metin bildiri. doi, 10(2.1), 3560-3208.
- Güney, S. (2000), *Yönetim ve Organizasyon El Kitabı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Gürol, M., & Turhan, M. (2005). Yönetim Fonksiyonları Bağlamında Uzaktan Eğitim Yönetimi. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(2).
- Gürol, M., & Turhan, M. (2005). Yönetim Fonksiyonları Bağlamında Uzaktan Eğitim Yönetimi. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(2).
- Halilov, S. (2019). *Eğitim, öğretim, yetiştirme*. Azerbaycan Üniversitesi yayıncılık, 4(1), 18-33
- Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2010). *Eğitim yönetimi*. Çev. Edt: S. Turan). Ankara: Nobel.
- <https://www.mebpersonel.com/meb/okul-yoneticilerine-uzaktan-egitim-ve-teknoloji-liderligi-h246141.html>.
- İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Yayıncılık, Genişletilmiş 4. Baskı, 10-891.
- Kaçan, A. ve Gelen, İ. (2020). Türkiye'deki uzaktan eğitim programlarına bir bakış. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(1), 1-21. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uebt/issue/53891/713456> adresinden edinilmiştir.
- Kalman, R., Macias Esparza, M., & Weston, C. (2020). Student views of the online learning process during the COVID-19 pandemic: A comparison of upper-level and entry-level undergraduate perspectives. *Journal of Chemical Education*, 97(9), 3353-3357.

- Karadağ, E., Çiftçi, S. K., Ramazan, G. Ö. K., Ahmet, S. U., Kocatürk, H. E., & Çiftçi, S. (2021). Covid-19 pandemisi sürecince üniversitelerin uzaktan eğitim kapasiteleri. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 8-22.
- Karatepe, F., Küçükgençay, N., & Peker, B. (2020). Öğretmen adayları senkron uzaktan eğitime nasıl bakıyor? Bir anket çalışması. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(53), 1262-1274. <http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1868>
- Kazu, İ. Y., & Özdemir, O. (2002). *Teknik öğretmen adaylarının uzaktan eğitimle ilgili görüş ve beklentileri* (Fırat Üniversitesi örneği). XI. Eğitim Bilimleri Kongresi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa, KKTC.
- Kelbeliyev, A. (2012). *Eğitim Yönetiminin Temelleri*, Bakü: Nurlan Yayıncılık.
- Keskin, M., & Derya, Ö. Z. E. R. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Koçel, T. (2001), *İşletme Yöneticiliği*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (1999). *Transformational school leadership effects: A replication*. *School effectiveness and school improvement*, 10(4), 451-479.
- Leithwood, K., Jantzi, D., & Steinbach, R. (1999). *Changing leadership for changing times*. McGraw-Hill Education (UK).
- Lunenberg, F. C., (2011). "Leadership versus management: A key distinction- At least in theory", *International Journal of Management, Business and Administration*, 14 (1) (2011).
- Mammadov, H. (2014). *Ulu İpek Yolu ve Medeniyetler Arası Diyalog*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları.
- Mammadov, J. (2018). *Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan Eğitim Sistemindeki Değişim ve Gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Marcus, S., "Leadership in distance education: Is it a unique type of leadership - A literature review", *Online Journal of Distance Learning Administration*, 7 (1) (2004).
- Mardanov, M. (2009). *Azerbaycan eğitimi yeni bir gelişme aşamasında*. Bakü: Çarşıoğlu yay.
- Matkin, G. W. (2010). *The distance educator's opportunity for institutional leadership*. *Continuing Higher Education Review*, 74, 32-39.
- McFarlane, D. A., "The Leadership Roles of Distance Learning Administrators (DLAs) in Increasing Educational VaLUA and Quality Perceptions", *Online Journal of Distance Learning Administration*, 4 (1) (2011).
- Morçin, S. E. (2014). Dönüştürücü Liderliğin Örgütsel Bağlılığa Etkisi: Adana İlindeki A Grubu Seyahat Acenteleri Örneği, *Ç.Ğ. Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 113-128.
- Mutlu, M. E., Özöğüt Erorta, Ö., Kip Kayabaş, B., Kayabaş, İ. (2014). *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim sisteminde e-öğrenmenin gelişimi*. Ali Ekrem Özkul, Cengiz Hakan Aydın, Elif Toprak, Evrim Genç Kumtepe (Eds). *Açıköğretimle 30 Yıl* (s.1-58). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Nanjundeswaraswamy, T. S., & Swamy, D. R. (2014). Leadership styles. *Advances in management*, 7(2), 57.
- Odabaş, H., (2003). *İnternet tabanlı uzaktan eğitim ve bilgi ve belge yönetimi bölümleri*, Ankara: Türk Kütüphaneciliği 17 (1), 22-36.
- Olçay, A., & Bülent, D. Ö. Ş. (2016). Turizm eğitimi alan öğrencilerin internete dayalı uzaktan eğitim yöntemine yönelik görüşlerinin belirlenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 727-750.
- Orçanlı, K., & Bekmezci, M. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisinde Uzaktan Eğitim Algısının Belirlenmesi Ve Bazı Demografik Değişkenlerle İlişkisi. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(2), 88-108.
- Ortiz-Rodriguez, M. ve arkadaşları, (2005). "College Students' Perceptions of Quality in Distance Education: The Importance of Communication", *Quarterly Review of Distance Education*, 6 (2): 97-105.

- Özcan, B., Saraç, L. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde öğretmen çevrimiçi uzaktan eğitim rol ve yeterlikleri: Beden Eğitimi Öğretmenleri Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 459-47.
- Özdil, İ. (1986). *Uzaktan öğretimin evrensel çerçevesi ve Türk eğitim sisteminde uzaktan öğretimin yeri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özdoğan, A. Ç., & Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 13-43.
- Özyürek, A., Begde, Z., Yavuz, N. F., & Özkan, İ. (2016). Uzaktan eğitim uygulamasının öğrenci bakış açısına göre değerlendirilmesi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(2), 595-605.
- Portugal, L., “Emerging Leadership Roles in Distance Education: Current State of Affairs and Forecasting Future Trends”, *Online Journal of Distance Education Administration*, 9 (3) (2006).
- Saray, M. (1996). *Yeni Türk Cumhuriyetleri Tarihi*, Ankara: T.T.K. Basımevi.
- Sayan, H. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde öğretim elemanlarının uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42), 100-122.
- Sayan, H. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde öğretim elemanlarının uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 11(42), 100-122.
- Scanlan, J. M., Care, W. D., & Gessler, S. (2001). Dealing with the unsafe student in clinical practice. *Nurse Educator*, 26(1), 23-27.
- Seferov, R. & Akkuş, A. (2015). Azerbaycan Nüfusunun Eğitim Açısından Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 357-376.
- Şimşek, C. (1999). *Kendimizi ve ilişkilerimizi geliştirmede kızgınlık*.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci, T., & Çelik, A. (2001). *Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış*, Nobel Yayın Dağıtım, 2. Baskı, Ankara, 41.

- Tekarslan, B. Baysal, Ş.(1989). *Sosyal Psikoloji*, Filiz Kitapevi.
- Telli, S. G., & Altun, D. (2021). Coronavirus (Covid-19) pandemisi döneminde çevrimiçi öğrenme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-107.
- Tengilimoğlu, D., & Yiğit, A. (2005). Hastanelerde liderlik davranışlarının personel iş doyumuna etkisini belirlemeye yönelik bir alan çalışması. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 8(3), 374-400.
- Ulutak, N. (2007). Front-end analysis of an online language program. EADTU 2007 Conference, November 8-9, Lisbon, 2007, Portugal.
- Williams, P. E., “Roles and competencies for distance education programs in higher education institutions”, *The American Journal of Distance Education*, 17(1): 45-57 (2003).
Öğretim denetimi: uygulama araçları ve kavramlar. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yalçinkaya, Ö. & Kaya, V. (2016). Eğitimin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri:Düşük,Orta Ve Yüksek Gelirli Ülkeler Üzerinde Bir Uygulama (1991-2011). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 27-60.
- Yaman, B. (2021). Covid-19 pandemisi sürecinde Türkiye ve Çin’de uzaktan eğitim süreç ve uygulamalarının incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3298-3308.
- Yasemin, İ.B.İ.Ş., & Şenol, M. Dönüşümcü Liderlik Stilinin Uzaktan Eğitime Etkileri. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama*, 4(3), 193-207.
- Yıldırım, B. N. (2012). *Liderlik özellikleri ve liderlik tarzlarının duygusal zeka perspektifinden incelenmesi* (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yıldırım, M (2014). *Eğitim yönetimi: Azerbaycan'da Eğitim Sistemi, Yönetimi ve Organizasyonu*. İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Cumhuriyetleri'nin Çalışma Sorunları ve Sosyo-Ekonomik Yapısı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Zamanov, E. (2017). *Sovyetler Döneminde Azerbaycan'da Eğitim Hareketleri*. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya

Zel, Uğur (2001), *Kişilik ve Liderlik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

EKLER

Ek-1. Öğrencilere Sorulan Sorular

1. Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için kurumunuz neleri hayata geçirdi?
2. Eğitimin uzaktan yapıldığı dönemde uygulamalı dersler ne şekilde yürütüldü?
3. Uzaktan eğitim sürecinde yapılan ödevlendirmeleri ve sınavları nasıl değerlendirirsiniz?
4. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimi karşılaştırıldığında nasıl değerlendirirsiniz?
5. Uzaktan eğitim alırken internet altyapısı ve teknik malzemeye ulaşımınız ne düzeydeydi? Bu konuda yaşanan sorunlara kurumunuz ne tür çözümler getirdi?
6. Uzaktan eğitim aldığınız dönemde derslere hazırlık ve sınavlara çalışmak için gerekli kaynaklara nasıl ulaştınız?

Ek-2. Öğretim Üyelerine Sorulan Sorular

1. Covid-19 Pandemi sürecinde uzaktan eğitimin verimli bir şekilde yürütülebilmesi için kurumunuz neleri hayata geçirdi?
2. Eğitimin uzaktan yapıldığı dönemde uygulamalı dersler ne şekilde yürütüldü?
3. Uzaktan eğitim sürecinde yapılan sınavları ve ödevlendirmeleri nasıl değerlendirirsiniz?
4. Uzaktan eğitimle yüz yüze eğitimi karşılaştırıldığında nasıl değerlendirirsiniz?
5. Uzaktan eğitimde kullanılan yöntemlerin yüz yüze eğitimde eş zamanlı kullanımı hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Uzaktan eğitim-öğretimde hazırlık seviyenizi ve becerilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Akdeniz Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

30\09\2022 Vefa USTAOĞLU

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : Vefa USTAOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Bakü Slavyan Üniversitesi – Rus Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi – Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi, Teftişi ve Ekonomisi (Tezli)

Bildiği Yabancı Diller : Azerbaycanca (iyi), Rusca (iyi) İngilizce (orta)

İş Deneyimi 2001-2012 Sumgayıt 10 Sayılı Orta Okulu Rus Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

COVID-19 PANDEMİ DÖNEMİ AZERBAJYAN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARINDA UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMASI

ORIJİNALLIK RAPORU

% **24**
BENZERLİK ENDEKSİ

% **24**
İNTERNET KAYNAKLARI

% **3**
YAYINLAR

% **13**
BİRİNCİL ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	www.jshsr.org İnternet Kaynağı	% 6
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 4
3	dhgm.meb.gov.tr İnternet Kaynağı	% 3
4	www.acarindex.com İnternet Kaynağı	% 1
5	dspace.yildiz.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	silo.tips İnternet Kaynağı	% 1
7	www.turkishstudies.net İnternet Kaynağı	% 1
8	earsiv.gop.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
9	www.uzay.gov.tr İnternet Kaynağı	<% 1